

UNIVERZITA PALACKÉHO V OLMOUCI
CYRILOMETODĚJSKÁ TEOLOGICKÁ FAKULTA

Katedra biblických věd

Bakalářská práce

UNIVERZITA PALACKÉHO V OLOMOUCI
CYRILOMETODĚJSKÁ TEOLOGICKÁ FAKULTA

Katedra biblických věd

Teologické nauky

Ing. Vít Krmíček

Stromové druhy v Bibli

Bakalářská práce

Vedoucí práce: Mgr. Stanislav Pacner, Th.D.

2019

Čestné prohlášení:

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci vypracoval samostatně a použil jsem přitom jen uvedené prameny a literaturu.

V Brně dne 8. 4. 2019

Vít Krmíček

Děkuji vedoucímu bakalářské práce, Mgr. Stanislavu Pacnerovi, Th.D., za cenné rady a připomínky a manželce, Mgr. Petře Krmíčkové Dis., za mnoho trpělivosti.

OBSAH

1. Úvod a cíl práce	6
2. Shrnutí literárních zdrojů	7
3. Vymezení pojmu stromovitý druh	8
4. Stručná charakteristika území Palestiny	10
4.1. Přírodní podmínky	10
4.1.1. Roční období	10
4.1.2. Srážky	10
4.1.3. Teplota	11
4.2. Vegetace	11
4.2.1. Porosty dřevin se stromovitými druhy	11
4.2.1.1. Porosty s dominancí dubu palestinského	12
4.2.1.2. Porosty s dominancí dubu taborského	12
4.2.1.3. Porosty s dominancí borovice halepské	12
4.2.1.4. Porosty s rohovníkem obecným a řečíkem lentiškem	13
4.2.1.5. Porosty na vodou ovlivněných stanovištích	13
4.2.2. Porosty křovin	13
4.2.3. Pouštní vegetace	13
5. Seznam stromovitých druhů	16
6. Nejčtenější výrazy označující stromovité druhy.....	19
6.1. <i>Erez</i>	19
6.1.1. Význam v Bibli	20
6.1.2. Popis jednotlivých dřevin	20
6.1.2.1. Cedr libanonský (<i>Cedrus libani</i> Loud.)	20
6.1.2.2. Borovice halepská (<i>Pinus halepensis</i> Mill.)	22
6.1.2.3. Rod jalovec (<i>Juniperus</i>)	24
6.1.2.4. Rod tamaryšek (<i>Tamaryx</i>)	25
6.2. <i>Zajit</i>	26
6.2.1. Význam v Bibli	26
6.2.2. Popis druhu: olivovník evropský (<i>Olea europaea</i> L.)	27
6.3. <i>Tamar</i>	29
6.3.1. Význam v Bibli	29
6.3.2. Popis druhu: datlovník pravý (<i>Phoenix dactylifera</i> L.)	30

6.4. <i>Elon, elah</i>	32
6.4.1. Význam v Bibli	33
6.4.2. Popis jednotlivých dřevin	34
6.4.2.1. Dub taborský (<i>Quercus ithaburensis</i> Decne.)	34
6.4.2.2. Dub palestinský (<i>Quercus calliprinos</i> Webb)	35
6.4.2.3. Rod řečík (<i>Pistacia</i>)	36
6.4.2.3.1. Řečík atlantický (<i>Pistacia atlantica</i> Desf.)	36
6.4.2.3.2. Řečík pistáciový (<i>Pistacia vera</i> L.)	37
6.4.2.3.3. Řečík palestinský (<i>Pistacia palaestina</i> Boiss.)	37
6.5. <i>Šittah</i>	38
6.5.1. Popis jednotlivých dřevin	38
6.5.1.1. Akácie pokroucená (<i>Acacia tortilis</i> Hayne)	39
6.5.1.2. Akácie arabská (<i>Acacia nilotica</i> Del.)	40
6.5.1.3. Akácie egyptská (<i>Acacia seyal</i> Del.)	41
6.5.1.4. Akácie bělavá (<i>Faidherbia albida</i> A. Chev.)	41
6.6. <i>Beroš</i>	42
6.6.1. Význam v Bibli	43
6.6.2. Popis jednotlivých druhů	43
6.6.2.1. Cypřiš vždyzelený (<i>Cupressus sempervirens</i> L.)	44
6.6.2.2. Jedle cilicijská (<i>Abies cilicica</i> Carr.)	46
7. Závěr	47
8. Anotace	48
9. Seznam použité literatury	49

1. Úvod a cíl práce

Bůh Jahve učinil, že ze země vyrostly všemožné druhy stromů svůdných na pohled a dobrých na jídlo, pak strom života uprostřed zahrady a strom poznání dobra a zla.

Gn 2,9

Od útlého věku jsem měl zájem o přírodu a přírodní vědy. Díky tomuto svému zájmu jsem se dostal i ke své profesi, kterou je lesnictví. Toho, že jsou na stránkách Bible mnohé zmínky o lesích, o stromech obecně i o jednotlivých stromovitých druzích si nelze nevšimnout. Ovšem pro člověka žijícího ve Střední Evropě, který se s mnohými těmito druhy ve své domovině má sotva možnost setkat, mohou být mnohá biblická místa a přirovnání (např. k libanonským cedrům) nejasná a špatně pochopitelná. Prvotním pohnutkou k volbě tématu této bakalářské práce byl tedy zájem o lepší poznání toho, s jakými stromovitými druhy se můžeme na stránkách Písma svatého setkat, jak tyto druhy vypadají a jaký mají v biblickém vyprávění význam.

Tato práce by tedy měla pomoci čtenáři Bible udělat si představu o tom, jaké stromovité druhy se v Písmu vyskytují. Její součástí je i tabulární seznam druhů, o jejichž zmínce v Bibli panuje mezi současnými odborníky shoda. Nejvýznamnější a nejčetnější druhy jsou pak podrobněji popsány. Nechybí informace o tom, jak tyto druhy vypadají, na jakých stanovištích, v jakých přírodních společenstvích a na jakých zeměpisných místech rostou, jaký mají v biblickém vyprávění význam a symboliku a jaký z nich lidé měli či stále mají užitek. Při popisu druhů bylo vycházeno z hebrejských názvů, bylo zjišťováno, které konkrétní druhy tyto názvy mohou dle zkoumaných autorů znamenat a následně byly tyto druhy popsány.

2. Shrnutí literárních zdrojů

Literatura, která se zabývá přírodou anebo konkrétněji rostlinnými druhy v Bibli, je v cizích jazycích, zvláště v angličtině, poměrně četná. Nejedná se jen o nové práce, ale i o práce starší, například z počátku 19. století (Harris 1824). V češtině se takovou práci, která by se věnovala jen přírodě nebo rostlinným druhům, nepodařilo najít. Výjimkou je diplomová práce Mgr. Batůškové *Rostliny v Bibli*,¹ ve které se autorka pokusila alespoň ve stručnosti popsat všechny rostlinné druhy, které se v Bibli vyskytují. Prací, které se věnují konkrétněji stromům v Bibli, je mnohem méně. Nepodařilo se mi ovšem žádnou takovou získat v cizím jazyce, natož nalézt v jazyce českém.

Při zhotovování práce jsem nejvíce vycházel z anglicky psaných publikací věnovaných rostlinám v Bibli od těchto autorů: Harris 1824,² Moldenke 1952,³ Zohary 1982,⁴ Musselman 2012⁵ a Jensen 2013.⁶ Při popisu jednotlivých druhů byla užita i odborná lesnická či zemědělská literatura.

---

¹ BATŮŠKOVÁ, Radka. *Rostliny v Bibli*. Olomouc, 2012. Diplomová práce. Univerzita Palackého v Olomouci. Cyrilometodějská teologická fakulta.

² HARRIS, Thaddeus Mason. *The Natural History of the Bible*. Boston: Wells and Lilly, 1824.

³ MOLDENKE, Harold N. a Alma L. MOLDENKE. *Plants of the Bible*. Waltham, Mass.: Chronica Botanica Co., 1952.

⁴ ZOHARY, Michael. *Plants of the Bible*. New York: Cambridge University Press, 1982. ISBN 0521249260.

⁵ MUSSELMAN, Lytton John. *A Dictionary of Bible Plants*. New York: Cambridge University Press, 2012. ISBN 9780521110990.

⁶ JENSEN, Hans Arne. *Plant World of the Bible*. Bloomington: AuthorHouse, 2012. ISBN 9781456788353.

3. Vymezení pojmu stromovitý druh

Mnohé práce a publikace se zabývají rostlinami v Bibli. Tato práce má za cíl zabývat se pouze těmi rostlinami, které nazýváme jako stromy. Pokusme se tedy v první řadě stromovitý druh charakterizovat. Rostliny lze třídit mnoha způsoby, jeden z nich je dělení na byliny a dřeviny. Rozlišovacím znakem mezi bylinami a dřevinami je dřevnatý stonek dřevin. Dřeviny bychom dále mohli rozdělit na stromy a keře, toto členění ovšem není úplně jednoznačné. Například v anglicky psané literatuře se vedle pojmu „trees and shrubs“ (stromy a keře) používá často jen pojmu „trees“ (a to i ve smyslu „dřeviny“), tyto pojmy tedy často splývají.⁷

Musil uvádí, že když se díváme na typicky stromové či keřové druhy, může se jevit jako jednoznačné a neproblematické, který druh je strom a který je keř. Avšak mnohé druhy dřevin mohou, nejčastěji vlivem stanoviště, nabývat charakteru jak stromovitého, tak i keřovitého (např. některé druhy vrby, ale i borovice lesní, jilm polní a mnoho dalších). A seřazeny mohou jednotlivé exempláře vytvářet plynulou řadu přechodů od „nesporného“ keře až po „nesporný“ strom, aniž jsme schopni zcela přesně (definičně) stanovit hranici, co je ještě keř a co je již strom. Starý dub nebo stará osika vyrostlé ze semene v optimálních podmínkách jsou jistě stromem, charakterizovaným (mj.) jediným velkým kmenem. Co je však kolonie geneticky identických výmladků (tedy klon) vyrostlých na jediném dubovém pařezu nebo z kořenů jediné osiky po skácení?⁸

Jeník tvrdí, že reálná diverzita ve světě rostlin nedovoluje zcela rigorózní definici pojmu strom (nebo keř), což vede často k jeho účelovému vymezení, třeba výškou, velikostí nebo přítomností dřevařsky využitelného kmene např. podle pragmatických potřeb lesníků. S výhodou se tu dá podle něj používat širší termín „stromovitá forma“.⁹

Dle Musila je důležitým atributem dřevin (především však stromů) způsob větvení adultního, tj. dospělého stonku, celkový rozměr, tvar i struktura koruny,

---

⁷ MUSIL, Ivan, Jan HAMERNÍK a Gabriela LEUGNEROVÁ. *Lesnická dendrologie 1: jehličnaté dřeviny: přehled nahosemenných (i výtrusných) dřevin*. Praha: Česká zemědělská univerzita, 2002. ISBN 802130992x, s. 5.

⁸ *Tamtéž*.

⁹ JENÍK, Jan. Stromy a stromovité formy. *Zprávy České Botanické Společnosti*, 1998, roč. 33, č. 1, s. 5-10.

tzv. architektura dřevin.¹⁰ Poleno uvádí následné členění dřevin: stromy (latinsky *arbor*, *arbores* - se zřetelným kmenem), keře (*frutex*, *frutices* - celé zdřevnatělé, větvené odspodu tj. bazipetálně - prutnatě či metlovitě, jedno- i vícekmenné), drobné trpasličí keře či keříky (*fruticulus* - hustě větvené nízko nad zemí, o vzrůst např. jen do 0,8 m - vřes, borůvka apod.), polokeře (*suffrutex*, *suffrutices*), polštářovité dřeviny (s nahloučenými kratičkými větvemi) a dřevnaté liány.¹¹ Kategorie stromů se někdy dále člení. Např. podle dosahované výšky je možno vylíšit následující podkategorie: stromek (*arbor parva*) do 7 m, nízký strom (*arbor nana*) v rozpětí 8 až 15 m, středně vysoký strom (*arbor mediocris*) 16 až 25 m, strom vysoký (*arbor alta*) 26 až 50 m, velmi vysoký strom (*arbor altissima*) nad 50 m.¹²

Práce se bude tedy zabývat dřevinami, které můžeme označit jako stromovité druhy. Vycházet budeme zejména z toho, jak dané dřeviny za optimálních podmínek rostou a jakých mohou dorůst dimenzí. Růst by měl být stromovitý, to znamená, že habitus druhu se vyznačuje zřetelným kmenem, který se v určité výšce nad zemí dělí na jednotlivé větve. Dále budeme předpokládat minimální výšku dospělého jedince 5 m a průměr kmene v 1,3 m nad zemí v dospělosti alespoň 7 cm. Toto jsou parametry běžně používané při statistické provozní inventarizaci lesů, např. v Národní inventarizaci lesů, což je celoplošná statistická inventarizace lesů v České republice.

Mnohý druhům dřevin, které se vyskytují v Bibli poměrně často, nebude tedy v této práci věnována pozornost, neboť nesplňují uvedené vymezení stromovitého druhu. Jedná se např. o v Bibli velmi často zmiňovanou révu vinnou (*Vitis vinifera*), která je sice dřevinou, ale forma růstu je liánovitá. Dále pak o marhaník granátový (*Punica granatum*), který roste v keřové formě či o fíkovník smokvoň (*Ficus carica*), který nabývá stromovitého habitu pouze v případě, že je vychováván a tvarován, v přírodě jej nalézáme pouze v keřové formě.

---

¹⁰ MUSIL, I., J. HAMERNÍK a G. LEUGNEROVÁ. *Lesnická dendrologie 1...*, s. 6.

¹¹ POLENO, Zdeněk. *Lesnický naučný slovník*. Praha: Agrospoj, 1995. ISBN 8070841311, s. 218.

¹² *Všeobecná encyklopedie v osmi svazcích - Díl. 7: ř-š*. Praha: Diderot, 1999. ISBN 80-90555-9-0.

4. Stručná charakteristika území

Území, které bude následně popsáno, je území Palestiny. Jedná se o geografickou oblast mezi Středoziemním mořem a řekou Jordán. Toto území zahrnuje současný stát Izrael, Izraelem okupované území po Šestidenní válce, řeku Jordán a části Libanonu a Sýrie. Slovo Palestina bude nadále v práci používáno v souvislosti s takto vymezeným územím.

4.1 Přírodní podmínky

Přírodní podmínky jsou charakterizované extrémními klimatickými rozdíly. Velký kontrast je mezi relativně vlhkým podnebím na severu a velmi suchým jihem.

4.1.1. Roční období

Je zde charakteristický středomořský vzorec, rok je rozdělen do dvou hlavních období. Zima je mírná a deštivá a začíná obvykle v prosinci (první deště mohou přijít již v říjnu) a trvá přibližně 200 dní. Poté se otočí směr větrů a východní suché větry charakterizují letní suché období,¹³ které začíná v květnu. Jaro a podzim jsou zde velmi krátké. Trvání jednotlivých období i množství srážek se mimořádně mění se zeměpisnou šířkou i délkou a nadmořskou výškou a také se může výrazně lišit v jednotlivých letech.¹⁴

4.1.2. Srážky

Množstvím srážek můžeme rozdělit zemi na 2 části, a to podle toho, kterou plodinu lze v které části pěstovat. V jedné lze pěstovat pšenice a ve druhé ječmen. Ječmen vyžaduje alespoň 200 mm srážek, kdežto pšenice 400 mm. Průměrné roční srážky jsou v Horní Galilei 1000 mm, v Samařsku a Judsku 600 až 700 mm, v jižní části Judska 400 mm, v severní části Negevu 200 mm a v jižní části 25 mm, přičemž se zde srážky nemusí objevit i několik let po sobě. V letních měsících, zvláště v suchých oblastech, může být významným zdrojem vláhy také i rosa.¹⁵

---

¹³ MOLDENKE, H. N. a A. L. MOLDENKE. *Plants of the Bible*, s. 15.

¹⁴ ZOHARY, M. *Plants of the Bible*, s. 26.

¹⁵ *Tamtéž*.

4.1.3. Teplota

Od severu k jihu země můžeme zaznamenat velké rozdíly v průměrné roční teplotě.¹⁶ V průměru je nejchladnějším měsícem leden, s teplotami pohybujícími se mezi 6 a 15 °C, zatímco nejteplejšími měsíci jsou červenec a srpen s průměrnými teplotami 22–33 °C. Nejvyšší teploty v celé zemi jsou často v pouštním a přímořském městě Ejlat, kde dosahují 44–46 °C.¹⁷

4.2. Vegetace

Palestina je domovem pro více než 2600 druhů rostlin. Toto není malý počet, uvědomíme-li si, že rozloha země není příliš velká a přibližně polovinu zaujímá poušť. Oproti tomu v Bibli nenajdeme více než 110 názvů rostlin. Vegetace se v krajině příliš nezměnila od biblických dob. Najdeme zde lesy, makchie, křovištní porosty, mokřady, pouště a slaniska. Počet stromovitých druhů nedosahuje tří procent veškerých rostlinných druhů, přibližně polovina je jich opadavých a polovina stálezelených.¹⁸ Je to území, kde se střetávají vegetace ze třech kontinentů. Největší vliv zde má ovšem vegetace středomořská.¹⁹

4.2.1. Porosty dřevin se stromovitými druhy

V době biblické bylo na území Palestiny mnohem více porostů dřevin, než je tomu dnes. To je patrné například i z mnohých lokálních názvů, které odkazují na lesy či stromy a jsou dnes bez veškeré stromové vegetace. Tyto porosty byly většinou zničeny rozmáhajícím se zemědělstvím. Palestina a přilehlý Libanon byli jedním z hlavních zdrojů dřeva pro okolní území bez lesů, což dokazují i starověké dokumenty o exportu dřeva z Kanaánu. Od těch dob bylo mnoho porostů zničeno, ale jejich pozůstatky dobře ukazují, jak tato společenstva vypadala. Některé lesy, které známe biblických dob, se zachovaly dodnes.²⁰

Původní porosty tvořily tvrdolisté lesy s převahou stálezelených stromů, množstvím keřů, keříků a bohatým bylinným patrem. Tento typ vegetace se v původní formě nikde nezachoval. V tvrdolistých lesích dorůstají stromy obvykle jen malé výšky

---

¹⁶ ZOHARY, M. *Plants of the Bible*, s. 26.

¹⁷ *Wikipedie: Otevřená encyklopedie: Geografie Izraele* [online]. 2018 [citováno 06. 04. 2019]. Dostupné z: <https://cs.wikipedia.org/w/index.php?title=Geografie_Izraele&oldid=16356258>.

¹⁸ ZOHARY, M. *Plants of the Bible*, s. 28.

¹⁹ MOLDENKE, H. N. a A. L. MOLDENKE. *Plants of the Bible*, s. 15.

²⁰ ZOHARY, M. *Plants of the Bible*, s. 28.

(asi do 20 m), takže tvoří jedno patro. Kmeny bývají tlusté, často křivé, koruny bohatě rozvětvené, zapojené. Keřové patro dorůstá 3 až 5 m, rostou zde i liány. Poměrně bohatý je bylinný podrost.²¹

V dnešní době rostou na území původních lesů většinou křovinaté, silně trnité porosty dřevin zvané makchie. Je zřejmé, že většina makchií je druhotná, vzniklá jako náhradní společenstvo po vytěžených lesích. Na některých místech ovšem nelze vyloučit ani původní makchie.²²

4.2.1.1. Porosty s dominancí dubu palestinského

Tato společenstva jsou nejznámější a nejvýznamnější porosty dřevin na území Palestiny. Krom dubu palestinského (*Quercus calliprinos*), který je zde dominantní dřevinou, se zde vyskytují řečík palestinský (*Pistacia palaestina*), vavřík vznešený (*Laurus nobilis*), planika drobnolistá (*Arbutus andrachne*), hloh středomořský (*Crataegus aronia*) a rohovník obecný (*Ceratonia siliqua*). Tomuto typu lesa se podařilo částečně přežít a to díky dobré odolnosti vůči okusu zvěře, ohni i díky malé atraktivnosti dřeva pro člověka.²³

4.2.1.2. Porosty s dominancí dubu táborského

Tyto opadavé lesy se vyskytují na Šáranské planině, v Dolní Galilei, v Chulském údolí a v údolí řeky Dan. Krom dominantního dubu táborského (*Quercus ithaburensis*) jsou zde významnými dřevinami sturač lékařský (*Styrax officinalis*) a řečík atlantický (*Pistacia atlantica*).²⁴

4.2.1.3. Porosty s dominantou borovice halepské

Dalším typem porostů jsou porosty s převahou borovice halepské (*Pinus halepensis*), příměs zde mohou tvořit dřeviny vyskytující se v porostech s dominancí dubu palestinského. Tyto porosty se vyskytují na lehkých vápencových půdách a dřív bývaly mnohem víc rozšířené. Zbytky můžeme nalézt v Galilei, Samařsku, Judsku, Gileadu a Karmelském pohoří.²⁵

---

²¹ VALÍČEK, P. *Užitkové rostliny tropů a subtropů*. Praha: Academia, 2002. ISBN 8020009396, s. 60.

²² *Tamtéž*, s. 60-61.

²³ ZOHARY, M. *Plants of the Bible*, s. 28.

²⁴ *Tamtéž*, s. 33.

²⁵ ZOHARY, M. *Plants of the Bible*, s. 33.

4.2.1.4. Porosty s rohovníkem obecným a řečíkem lentiškem

Jedná se o stálezelené porosty, kde v zastoupení převládají rohovník obecný (*Ceratonia siliqua*) a řečík lentišek (*Pistacia lentiscus*). Jsou to nižší porosty, které obvykle nerostou výše jak 300 m n. m. Na mnoha místech byly úplně zničeny, jinde zůstaly ušetřeny jen rohovníky pro jejich užitek jako potrava pro lidi i dobytek. Zachovaných porostů je velmi málo.²⁶

4.2.1.5. Porosty na vodou ovlivněných stanovištích

Jedná se o mokřady a břehové porosty, které můžeme najít hlavně na přímořských planinách a v údolí Jordánu. Nalezne zde různé druhy vrb (*Salix*), platan východní (*Platanus orientalis*), topol eufratský (*Populus euphratica*) a tamaryšky (*Tamarix*).²⁷

4.2.2. Porosty křovin

Na místech, která byla dříve zdevastována činností člověka, můžeme dnes často nalézt porosty křovin. U těchto porostů je předpoklad, že se zde v budoucnu objeví stromové druhy, které zde dříve bývaly. Tyto porosty mohou také růst na stanovištích s nedostatkem vláhy a živin, jako např. porosty keřů na písčitých stanovištích.²⁸

4.2.3. Pouštní vegetace

Tato vegetace se vyskytuje téměř na polovině území Palestiny. Zde se můžeme setkat se stromovými druhy pouze výjimečně, např. v oázách.²⁹

---

²⁶ *Tamtéž.*

²⁷ *Tamtéž.*

²⁸ *Tamtéž*, s. 33-34.

²⁹ *Tamtéž*, s. 34.

Obr. 1: Mapa rostlinných společenstev v biblických dobách³⁰

³⁰ ZOHARY, M. *Plants of the Bible*, s. 29.

Vysvětlivky k obr. č. 1:

Světle zelená barva - Lesy a makchie se zbytky porostů dubu táborského (*Quercus ithaburensis*) a dubu palestinského (*Quercus calliprinos*), sturače (*Styrax*), rohovníku obecného (*Ceratonia siliqua*), řečíku lentišku (*Pistacia lentiscus*) a borovice halepské (*Pinus halepensis*). Bylinná vegetace savany zahrnující rematu pravou (*Remata raetam*), cicimky (*Ziziphus spina-christi*, *Ziziphus lotus*), příležitostně řečík atlantický (*Pistacia atlantica*).

Světle béžová barva - Přímořské planiny (vyjma Karmelského pohoří) se skládají z travnatých či křovištních plání na slaných půdách, místy s příměsí lesů tvořených dubem taborským (*Quercus ithaburensis*) či rohovníkem obecným (*Ceratonia siliqua*) a porostů řečíku lentišku (*Pistacia lentiscus*).

Modrozelená barva - Kultivované planiny a údolí.

Světle modrá barva - Polopoušť se zakrslou keřovitou vegetací.

Žlutá barva - Pouště bez rostlin nebo jen v prohlubních s porosty zakrslých keřů s druhem *Anabasis articulata*.

Oranžová barva - Pouštní slaniska s porosty solniček (*Suaeda*).

Tmavě žlutá barva - Tropická vegetace zahrnující volně rostoucí či udržované oázy tvořené převážně akáciemi (*Acacia*).

Béžová barva - Písečné pouště na severozápadě a severovýchodě Negevu, místy se spraší, s porosty rematy pravé (*Remata raetam*) a saxaulu perského (*Haloxylon persicum*).

5. Seznam stromovitých druhů v Bibli

Následující seznam stromovitých druhů je zpracován na základě článku od autorky Zofia Włodarczyk (2007).³¹ Autorka této práce srovnávala práce výzkumníků zabývajících se rostlinami v Bibli. Nejstarší takto srovnávanou prací je Moldenke 1952, dále pak jsou zahrnuti Zohary 1982, Hepper 1992, Maillat 1999 a Hareuveni 1988, 1989, 1991, 1996. Na základě těchto prací vytvořila autorka seznam druhů vyskytujících se dle zkoumaných autorů v Bibli. V tomto seznamu jsou odlišeny druhy, které jsou u výše zmíněných autorů jen zmíněny, těch je 255, od druhů, o kterých dnes mezi odborníky panuje shoda v tom, že se v Bibli vyskytují, těch je 206, a dále pak od druhů, u kterých se tento jejich v Bibli výskyt má za jistý, těch je celkem 97.

Z tohoto seznamu pro účel této bakalářské práce byly vybrány pouze stromovité druhy, a to takové, o kterých panuje mezi současnými odborníky shoda o jejich výskytu v Bibli. Jedná se celkem o 49 druhů. V tomto seznamu jsou ty druhy, o kterých se má za jisté, že jsou v Bibli zmíněny, vyznačeny tučným písmem. Těchto druhů je celkem 31. Názvy druhů jsou zde uvedeny latinsky a u těch druhů, u kterých existují česká jména, také česky, příp. je uveden alespoň název rodu.

Název druhu latinsky	Název druhu česky
<i>Abies cilicia</i> Carr	jedle cilicijská
<i>Acacia radiana</i> Savi	akácie pokroucená
<i>Aquilaria agallocha</i> Roxb.	orličín indický
<i>Balanites aegyptiaca</i> Del.	datlovník pouštní
<i>Boswellia carteri</i> Birwd.	kadidlovník pravý
<i>Boswellia papyrifera</i> Hochst.	kadidlovník
<i>Boswellia thurifera</i> Roxb.	kadidlovník
<i>Cedrus libani</i> Barrel.	cedr libanonský
<i>Ceratonia siliqua</i> L.	rohovník obecný
<i>Cercis siliquastrum</i> L.	zmarlika Jidášova
<i>Cinnamomum cassia</i> Blume	skořicovník čínský

³¹ WŁODARCZYK, Zofia. Review of Plant Species Cited in the Bible. *Folia Horticulturae*, 2007, roč. 19, č. 1, s. 67-85.

Název druhu latinsky	Název druhu česky
<i>Cinnamomum zeylanicum</i> Nees	skořicovník cejlonský
<i>Commiphora africana</i> Engl.	myrhovník
<i>Commiphora kataf</i> Engl.	myrhovník
<i>Cupressus sempervirens</i> L.	cypřiš vřdyzelený
<i>Dalbergia melanoxylon</i> Guill.&Perr.	dalbergie
<i>Diospyros ebenum</i> Koenig	tomel ebenový
<i>Faidherbia albida</i> A. Chev.	akácie bělavá
<i>Ficus sycomorus</i> L.	fíkovník egyptský
<i>Fraxinus syriaca</i> Boiss.	jasan syrský
<i>Juglans regia</i> L.	ořešák královský
<i>Juniperus excelsa</i> Bieb.	jalovec ztepilý
<i>Juniperus phoenica</i> L.	jalovec fénický
<i>Liquidambar orientalis</i> Mill.	ambroň východní
<i>Malus sylvestris</i> Mill.	jabloň lesní
<i>Morus alba</i> L.	morušovník bílý
<i>Morus nigra</i> L.	morušovník černý
<i>Olea europaea</i> L.	olivovník evropský
<i>Phoenix dactylifera</i> L.	datlovník pravý
<i>Pinus brutia</i> Ten.	borovice kalabrijská
<i>Pinus halepensis</i> Mill.	borovice halepská
<i>Pinus pinea</i> L.	borovice pinie
<i>Pistacia atlantica</i> Desf.	řečík atlantický
<i>Pistacia palaestina</i> Boiss.	řečík palestinský
<i>Pistacia vera</i> L.	řečík pistáciový
<i>Platanus orientalis</i> L.	platan východní
<i>Populus alba</i> L.	topol bílý
<i>Populus euphratica</i> Oliv.	topol eufratský
<i>Prunus armeniaca</i> L.	meruňka obecná
<i>Prunus dulcis</i> D.A.Webb	mandloň obecná
<i>Pterocarpus santalinus</i> L.	křídlok santálový
<i>Punica granatum</i> L.	marhaník obecný
<i>Quercus calliprinos</i> Webb	dub palestinský

Název druhu latinsky	Název druhu česky
<i>Quercus ithaburensis</i> Decne.	dub taborský
<i>Salix acmophylla</i> Boiss.	vrba
<i>Salix alba</i> L.	vrba bílá
<i>Tamarix aphylla</i> Karst.	tamaryšek
<i>Tetraclinis articulata</i> Endl.	sandarakovník článkovaný
<i>Ulmus canescens</i> Melv.	jilm

Tab. 1: *Stromovité druhy v Bibli*

6. Nejčastější výrazy označující stromovité druhy

6.1. *Erez*

Nejčastějším výrazem označujícím strom vyskytujícím se v Bibli je slovo *erez*, je zde zmíněno více než 70krát.³² Výraz *erez* se nejčastěji překládá jako cedr (*Cedrus*). Výjimek není mnoho, neboť i popis a vlastnosti v Bibli této dřevině připisované odpovídají skutečně popisu a vlastnostem cedru. Zajímavé je, že ačkoliv je cedr nejčastěji zmiňovaný strom v Bibli, nikdy na tradičním území Izraele nerostl.³³

Na některých místech v Bibli ovšem výraz *erez* může znamenat jiné dřeviny než cedr. Např. Harris uvádí, že hebrejským slovem *erez* může být míněna i borovice, o jaký druh borovice by se mělo jednat, ovšem blíže nespecifikuje.³⁴ Zohary uvádí konkrétní druh – a to borovici halepskou (*Pinus halepensis*), která se na území Izraele běžně vyskytuje.³⁵ Moldenke v souvislosti s borovicí halepskou zmiňuje konkrétní místo v Písmu, kde se vyskytuje slovo *erez* (Ez 31,8).³⁶

Musselman uvádí, že pro strom označovaným slovem *erez* je v Bibli zmiňováno vícero využití. Mezi ně patří i očista domu, ve kterém se vyskytlo malomocenství (Lv 14,4.6), či použití v obřadu obětování jalovice (Nu 19,6). Udává, že toto užití je pro cedr neobvyklé, a že by se spíše než o cedr mohlo jednat o jalovec (*Juniperus oxycedrus* či některý podobný druh jalovce), který byl běžně užíván v lidovém léčitelství na nemoci kůže.³⁷ Někteří autoři, např. Coder,³⁸ uvádějí, že olej z jalovců byl nazýván jako cedrový olej. Coder zmiňuje zde dva druhy – jalovec ztepilý (*Juniperus excelsa*) a jalovec *Juniperus procera*. Dle dalších by se zde mohlo jednat o jalovec fénický (*Juniperus phoenicea*) či některý druh tamaryšku (*Tamarix*).³⁹

---

³² MUSSELMAN, L. J. *A Dictionary of Bible Plants*, s. 37.

³³ *Tamtéž*.

³⁴ HARRIS, T. M. *The Natural History...*, s. 75.

³⁵ ZOHARY, M. *Plants of the Bible*, s. 104.

³⁶ MOLDENKE, H. N. a A. L. MOLDENKE. *Plants of the Bible*, s. 70.

³⁷ MUSSELMAN, L. J. *A Dictionary of Bible Plants*, s. 37.

³⁸ CODER, Kim. *Trees of the Bible: A Cultural History* [online]. 2016 [citováno 11. 01. 2019]. Dostupné z: <<https://www.warnell.uga.edu/sites/default/files/publications/WSFNR-16-43%20Coder.pdf>>, s. 5.

³⁹ Např. ZOHARY, M. *Plants of the Bible*, s. 105.

6.1.1 Význam v Bibli

Cedr symbolizoval sílu, velikost, důstojnost, vznešenost a majestátnost.⁴⁰ O jeho stínu pod rozložitými, vodorovně vyrůstajícími větvemi píše Ez 31,3.⁴¹ Dle Moldenkeho je cedr označován jako král mezi stromy - je pro svět rostlin tím, čím je lev pro svět zvířat; úryvky z knihy proroka Ezechiela ukazují, jak tito vznešení králové lesa byli užíváni proroky jako symbol síly, moci a slávy. Prorok Amos (2,9) přirovnává k vysokým cedrům a pevným dubům Emorejce, které Bůh zničil od koruny až ke kořenům.⁴²

Mnohé dlouhé pasáže z knih Kronik, Králů a z knih Samuelových jasně ukazují, jak bylo cedrové dřevo preferováno před ostatními druhy dřev pro stavební účely, a to díky jeho velkým rozměrům, nevšední trvanlivosti a krásné vůni. Král Šalamoun, týrský král Chíram, perský král Kýros, králové asyrští a další vládcové blízkých zemí antických dob těžili cedrové dřevo v Libanonských horách, aby zkrášlili svoje paláce. Desky a nejspíš i stěžně velkého loďstva drženého v Týru byly vyrobeny z cedrového dřeva, taktéž Šalamounovy vozy. Šalomounův chrám, který začal stavět David a dokončil Šalamoun, byl také vyroben z tohoto dřeva. Stavba tohoto chrámu si vyžádala sedm let vyčerpávající námahy a třináct let trvala stavba Šalamounova paláce (1Kr 7,1-2) - domu Libanonského lesa, velké soudní síně a domu pro dceru Pharoah, Šalamounovu nejoblíbenější manželku. Šalamoun odvedl 30 000 Izraelitů do Libanonu, aby pomohli králi Chíramovi a jeho služebníkům s kácením cedrových lesů.⁴³ Velmi popisné jsou poslední verše o cedrech ve Starém zákoně (Za 11,1-2) oplakávající pád cedrů a záhubu vznešených stromů.⁴⁴

6.1.2. Popis jednotlivých dřevin

Při popisu bude věnována hlavní pozornost cedru, který je ve středu zájmu této kapitoly, ostatní možné druhy budou pouze krátce představeny.

---

⁴⁰ ZOHARY, M. *Plants of the Bible*, s. 104.

⁴¹ NOVOTNÝ, Adolf. *Biblický slovník*. Praha: Kalich, 1956, s. 88.

⁴² MOLDENKE, H. N. a A. L. MOLDENKE. *Plants of the Bible*, s. 68.

⁴³ *Tamtéž*, s. 69.

⁴⁴ JENSEN, H. A. *Plant World of the Bible*, s. 47.

6.1.2.1. Cedr libanonský (*Cedrus libani* Loud.)

Rod cedr je řazen do čeledi borovicovité (*Pinaceae*) a jediným druhem cedru, který se vyskytuje na území Blízkého východu, je cedr libanonský. Úradníček⁴⁵ jej popisuje jako mohutný strom s rozkladitými větvemi, širokou korunou dosahující výšky 40 m a průměru kmene 3 m. Boční větve jsou mírně převislé, často postavené kolmo na kmen. Jehlice jsou dlouhé asi 3 cm, ve svazečku v počtu 30 až 40, tuhé, pichlavé, neopadavé. Šišky jsou vzpřímené, 7 až 10 cm velké, plodní šupiny mají šířku asi 5 cm. Semena jsou velká s křídlem 20 až 25 mm dlouhým. Mohutný kořenový systém jej dobře upevňuje v půdě. Vyskytuje se v Turecku, pohoří Taurus, Antitaurus, v Anatolii, dále přes Libanon (ve státním znaku) do Sýrie. Roste ve výškách 1300 až 2100 m n. m., často vytváří i čisté porosty na horní hranici lesa. Je to světlomilná dřevina, nesnášející zástin. Vyžaduje bohaté, živné půdy, nejlépe na vápencových podkladech. Snáší půdy v létě vysychavé. Někdy při velmi silných zimách bývá poškozován mrazy. Cedr je celkem tolerantní k imisím a městskému prostředí. Původní porosty cedrů byly silně decimovány, ovšem nyní se opět ve větší míře vysazuje. Jeho kvalitní dřevo (jádrové) bylo velmi žádané na výstavbu lodí a chrámů. Dnes se vysazuje jako okrasný druh ve většině zemí kolem Středoziemního moře. Je to druh použitelný pro ozelenění vysychavých živných podkladů v teplejších polohách.

Habitus mladých stromů je pyramidální, kdežto s přibývajícím věkem přestává být vrchol výrazný a větve nabývají na síle a rozrůstají se do prostoru a vytváří tak pro cedry typický habitus.⁴⁶ Dle Novotného dosahuje cedr vysokého stáří, údajně až 1000 let, a výšky až 50 m.⁴⁷

Cedrové dřevo je resistantní vůči hnilobám a dobře snáší slanou vodu, má pěknou kresbu, voní po pryskyřici a má načervenalé zbarvení. Hojně se s ním v oblasti mediteránu obchodovalo.⁴⁸ Harris udává i vysokou odolnost dřeva vůči hmyzím škůdcům.⁴⁹

Kromě výstavby lodí a chrámů bylo dřevo užíváno i pro výstavbu skladišť a stájí, k výrobě nábytku a vozů,⁵⁰ dále pak i ke stavbě trnů a oltářů.⁵¹ V Egyptě bylo

---

⁴⁵ ÚRADNÍČEK, Luboš. *Lesnická dendrologie I.: (Gymnospermae)*. Brno: Mendelova zemědělská a lesnická univerzita, 2003. ISBN 8071576433, s. 48-49.

⁴⁶ MOLDENKE, H. N. a A. L. MOLDENKE. *Plants of the Bible*, s. 68.

⁴⁷ NOVOTNÝ, A. *Biblický slovník*, s. 88.

⁴⁸ CODER, K. *Trees of the Bible...*, s. 3.

⁴⁹ HARRIS, T. M. *The Natural History...*, s. 75.

⁵⁰ CODER, K. *Trees of the Bible...*, s. 3.

užíváno dřevo cedrů na výrobu nábytku a stavbu domů; židle z cedrového dřeva byla nalezena v Tutanchámonově hrobce v Údolí králů v Egyptě.⁵² Dle Novotného cedrové dřevo snadno přijímalo lesk, proto bylo užíváno při stavbě paláců a chrámů, a ceněno jako dřevo pro táflování. Udává jeho užití též pro zhotovování sloupů a trámů.⁵³

Byly to největší stromy dostupné v západní Asii. Dnešní rozloha cedrových lesů v Libanonu zaujímá asi jen 3% rozlohy původních cedrových porostů.⁵⁴

Obr. 2: *Cedr libanonský*⁵⁵

6.1.2.2. Borovice halepská (*Pinus halepensis* Mill.)

Dalším druhem, který může hebrejský výraz *erez* označovat, je borovice halepská z čeledi borovicovité (*Pinaceae*). Tato borovice dosahuje výšky 20 m a věku 100 až 150 let.⁵⁶ Je to dřevina relativně rychle rostoucí a náročná na světlo.⁵⁷ Jehlice

---

⁵¹ ZOHARY, M. *Plants of the Bible*, s. 104.

⁵² JENSEN, H. A. *Plant World of the Bible*, s. 47.

⁵³ NOVOTNÝ, A. *Biblický slovník*, s. 88.

⁵⁴ MUSSELMAN, L. J. *A Dictionary of Bible Plants*, s. 38.

⁵⁵ *Wikipedie: Otevřená encyklopedie: Cedr libanonský* [online]. 2019 [citováno 05. 04. 2019]. Dostupné z: <https://cs.wikipedia.org/w/index.php?title=Cedr_libanonský&oldid=17061060>.

⁵⁶ MOLDENKE, H. N. a A. L. MOLDENKE. *Plants of the Bible*, s. 176.

jsou tenké, 6 až 10 cm dlouhé⁵⁸ ve svazečcích po dvou, šišky jsou červenohnědé 8 až 10 cm, dlouhé s plochými štítky.⁵⁹ Kůra je v mládí šedavá a hladká, později brázditá.⁶⁰ Porosty borovic jsou přizpůsobeny požárům, stromy sice odumřou, ale díky žáru se uvolní semena a tak se může porost obnovit.⁶¹ Roste v celé mediteránní oblasti od Maroka až po Malou Asii.⁶² Dnes je mnohem méně častá než v biblických dobách.⁶³ Dřevo borovice halepské je mnohem méně kvalitní než dřevo cedrové.⁶⁴

Obr. 3: *Borovice halepská*⁶⁵

---

⁵⁷ ZOHARY, M. *Plants of the Bible*, s. 114.

⁵⁸ MUSIL, I., J. HAMERNÍK a G. LEUGNEROVÁ. *Lesnická dendrologie 1...*, s. 46.

⁵⁹ VALÍČEK, P. *Užitkové rostliny...*, s. 373.

⁶⁰ MOLDENKE, H. N. a A. L. MOLDENKE. *Plants of the Bible*, s. 176.

⁶¹ MUSSELMAN, L. J. *A Dictionary of Bible Plants*, s. 112.

⁶² VALÍČEK, P. *Užitkové rostliny...*, s. 373.

⁶³ ZOHARY, M. *Plants of the Bible*, s. 114.

⁶⁴ MOLDENKE, H. N. a A. L. MOLDENKE. *Plants of the Bible*, s. 176.

⁶⁵ *Wikipedia, Die freie Enzyklopädie: Aleppo-Kiefer* [online]. 2018 [citováno 05. 04. 2019]. Dostupné z: <<https://de.wikipedia.org/wiki/Aleppo-Kiefer>>.

6.1.2.3. Rod jalovec (*Juniperus*)

Hebrejský výraz *erez* může označovat také druhy rodu jalovec z čeledi cypřišovitých (*Cupressaceae*). V Palestině se nejčastěji vyskytují následující druhy: jalovec červenoplodý (*Juniperus oxycedrus*), jalovec ztepilý (*Juniperus exelsa*), jalovec fénický (*Juniperus phoenicea*), jalovec syrský (*Juniperus drupacea*) a jalovec *Juniperus procera*. Jedná se většinou o vřdyzelené keře, některé mohou ovšem dorůstat dimenzí stromů (např. jalovec ztepilý), obvykle jsou dvoudomé.⁶⁶ Dorůstají výšek kolem 5 m, některé druhy mohou výjimečně dorůst i k 20 m. Dožít se mohou i několika set let.⁶⁷ Jsou to dřeviny k zástinu netolerantní, k suchu odolné, listy mají jehlicovité nebo šupinovitě. Plodem je dužnatá, bobuli podobná šiška (jalovčinka).⁶⁸ Dřevo jalovců je velmi odolné a bylo v antice užíváno na výrobu soch.⁶⁹

Obr. 4: *Jalovec ztepilý*⁷⁰

⁶⁶ MUSIL, I., J. HAMERNÍK a G. LEUGNEROVÁ. *Lesnická dendrologie 1...*, s. 137.

⁶⁷ ZOHARY, M. *Plants of the Bible*, s. 117.

⁶⁸ MUSIL, I., J. HAMERNÍK a G. LEUGNEROVÁ. *Lesnická dendrologie 1...*, s. 137.

⁶⁹ JENSEN, H. A. *Plant World of the Bible*, s. 56.

⁷⁰ *Wikipedia, wolna encyklopedia: Jałowiec grecki* [online]. 2018 [citováno 05. 04. 2019]. Dostupné z: <pl.wikipedia.org/w/index.php?title=Ja%C5%82owiec_grecki&oldid=52116736>.

6.1.2.4. Rod tamaryšek (*Tamarix*)

Další možností, kterou může výraz *erez* označovat, je tamaryšek. Rod tamaryšek náleží do čeledi tamaryškovité (*Tamaricaceae*) a na území Palestiny se můžeme setkat s těmito druhy: tamaryšky *Tamarix aphylla*, *Tamarix nilotica*, *Tamarix articulata*, *Tamarix tetragyna*, tamaryšek manový (*Tamarix mannifera*) a tamaryšek pětimužný (*Tamarix pentadra*).⁷¹ Jsou to stálezelené dřeviny schopné růst i na velmi zasolených půdách, které můžeme díky jejich vzrůstu i habitu (větvení od země) považovat za keře. Většího vzrůstu může nabývat *Tamarix aphylla*, a to až 10 m. Kvetou obvykle bíle či růžově a mají velký počet drobných květů.⁷²

---

⁷¹ ZOHARY, M. *Plants of the Bible*, s. 115; MOLDENKE, H. N. a A. L. MOLDENKE. *Plants of the Bible*, s. 227; CODER, K. *Trees of the Bible...*, s. 7.

⁷² VALÍČEK, P. *Užitkové rostliny...*, s. 118.

6.2. Zajít

Slovo *zajít* se v Bibli vyskytuje bezmála 40krát⁷³ a je bez výjimky překládáno jako olivovník (nebo též oliva). Není tedy příliš důvod uvažovat o tom, že by slovem *zajít* mohla být v Bibli označována i jiná dřevina nežli olivovník evropský (*Olea auropea*). Jedinou výjimkou je zmínka o ratolesti ve zprávě o potopě (Gn 8,11). Dle Moldenkeho zde někteří autoři uvádějí, že by se mohlo jednat i o ratolest tamaryšku manového (*Tamarix mannifera*), sám je ale toho názoru, že není důvod zde nevidět ratolest olivovou.⁷⁴ Tento tamaryšek je keřového vzrůstu, proto se o něm v této práci nebude pojednávat.

Jako olivové dřevo je překládán také výraz *ec šemen*, v 1Kr 6 je zmíněno v souvislosti s Šalamounovým chrámem jako materiál pro výrobu cherubů a dveří, dále pak v Iz 41,19 a Neh 8,15.⁷⁵ Např. Jeruzalémská bible toto slovo překládá jako dřevo divokého olivovníku. Moldenke i Novotný zde místo olivového dřeva uvádí dřevo z hlošiny úzkolisté (*Elaeagnus angustifolia*).⁷⁶ Dle Musselmana mohlo spíše odkazovat na borovici (bez druhové specifikace).⁷⁷ Zohary i Jensen ve spojitosti s tímto výrazem udává borovici halepskou (*Pinus halepensis*).⁷⁸

6.2.1. Význam v Bibli

Olivová ratolest byla od antických dob užívána jako symbol usmíření a míru.⁷⁹ Zohary ji uvádí i jako symbol nového života a naděje, což demonstruje na příkladu biblické zprávy o potopě, kdy holub přináší olivovou ratolest.⁸⁰ Dle Novotného byly olivové ratolesti také symbolem pokoje. Poražení, kteří žádali o mír, nesli v ruce olivové ratolesti. Po potopě je symbolicky jmenována olivová ratolest jako znamení toho, že Bůh je usmířen (Gn 8,11). V alegorii, vypravující o volbě krále stromů (Sd 9,8-9) je olivovník nejvýznamnějším stromem. Olivovníky jsou jako znak síly a prospěchu užívány v žalmech (Ž 52,10; 128,3) i v Jr 11,16 a Oz 14,7.⁸¹

---

⁷³ MUSSELMAN, L. J. *A Dictionary of Bible Plants*, s. 106.

⁷⁴ MOLDENKE, H. N. a A. L. MOLDENKE. *Plants of the Bible*, s. 159.

⁷⁵ NOVOTNÝ, A. *Biblický slovník*, s. 547.

⁷⁶ MOLDENKE, H. N. a A. L. MOLDENKE. *Plants of the Bible*, s. 159; NOVOTNÝ, A. *Biblický slovník*, s. 547.

⁷⁷ MUSSELMAN, L. J. *A Dictionary of Bible Plants*, s. 110.

⁷⁸ ZOHARY, M. *Plants of the Bible*, s. 56; JENSEN, H. A. *Plant World of the Bible*, s. 113.

⁷⁹ HARRIS, T. M. *The Natural History...*, s. 285.

⁸⁰ ZOHARY, M. *Plants of the Bible*, s. 56.

⁸¹ NOVOTNÝ, A. *Biblický slovník*, s. 547.

V Bibli je zmíněno jen jedno využití olivovníku, a to pro olivový olej, který byl získáván drcením plodů otočným kamenem. Byl to jediný zdroj oleje, který měl širokou škálu využití. Krom konzumace byl olej užíván k mnoha dalším účelům: na mazání kůže, k osvětlení chrámů i domácností, jako ochrana kožených výrobků (2S 1,21) i na výrobu mýdla. Bylo ho užíváno i jako součást posvátných olejů, které užívali kněží k různým ceremoniím (Ex 30,24).⁸² Dřevo s krásnou kresbou bylo užíváno pro různé drobné ornamenty a domácí náčiní. Pro výrobu nábytku nebyl příliš použitelný kvůli dutému kmeni.⁸³ V Bibli není žádná zmínka o tom, že by olivy byly konzumovány.⁸⁴ Olivový olej byl žádaným obchodním zbožím a byl hojně z Palestiny vyvážen.⁸⁵

6.2.2. Popis druhu: olivovník evropský (*Olea europaea* L.)

Olivovník evropský z čeledi olivovnickovité (*Oleaceae*) je charakteristickým stromem Svaté země i celého východního mediteránu.⁸⁶ Je to jedna z nejdůležitějších plodin tohoto regionu od dávnověku.⁸⁷ Jedná se o vřdyzelený strom 4 až 10 (15) m vysoký s křivolakým kmenem a nepravidelnou rozkladitou korunou. Kůra je hladká popelavé barvy. Listy jsou vstřícné, podlouhlé až kopinaté, 5 až 8 cm dlouhé, svrchu šedozelené, na rubu stříbřitě bělošedé,⁸⁸ a vyměňují se asi po třech letech.⁸⁹ Květy jsou čtyřčetné, žlutavě bílé, drobné, vonné a rostou v malých úžlabních latách. Plody jsou vejcovité, elipsoidní až kulovité peckovice, 1 až 3 cm dlouhé, zelenavé, černo-fialové až černé, se zelenavě bílou olejnatou dužinou a tvrdou jednosemennou peckou. Výnos činí 20 až 60 kg plodů z jednoho stromu za rok.⁹⁰

Olivovníky prosperují na kamenitých a chudých půdách. Snadno trpí mrazem a nesnáší zimy.⁹¹ Rostou velmi pomalu, jsou bohatě větvené, průměr kmene může dosáhnout až 1 m a dožívají se vysokého věku, a to i 1000 let a přitom jsou stále plodné.

---

⁸² MUSSELMAN, L. J. *A Dictionary of Bible Plants*, s. 108-110.

⁸³ ZOHARY, M. *Plants of the Bible*, s. 56.

⁸⁴ MUSSELMAN, L. J. *A Dictionary of Bible Plants*, s. 108.

⁸⁵ JENSEN, H. A. *Plant World of the Bible*, s. 115; CODER, K. *Trees of the Bible...*, s. 5.

⁸⁶ MUSSELMAN, L. J. *A Dictionary of Bible Plants*, s. 106; MOLDENKE, H. N. a A. L. MOLDENKE. *Plants of the Bible*, s. 107.

⁸⁷ MUSSELMAN, L. J. *A Dictionary of Bible Plants*, s. 106.

⁸⁸ PAVLIŠ, Jindřich, Petr JELÍNEK a Jaroslav KOBLÍŽEK. *Užitkové rostliny tropů a subtropů*. Brno: Mendelova zemědělská a lesnická univerzita, 2002. ISBN 8071576271, s. 42.

⁸⁹ VALÍČEK, P. *Užitkové rostliny...*, s. 130.

⁹⁰ PAVLIŠ, J., P. JELÍNEK a J. KOBLÍŽEK. *Užitkové rostliny...*, s. 42.

⁹¹ ZOHARY, M. *Plants of the Bible*, s. 57.

Olivovník však musí být štěpován a ošetřován, aby nezdivočel a nezplaněl.⁹² Je třeba jej roubovat, neboť na planých stromech rostou jen malé bezcenné plody. Je těžké zničit olivovník pokácením, neboť bohatě vyráží novými výmladky jak na pařezu, tak i na kořenech.⁹³

Plody dozrávají na podzim a na mnoha místech jsou dodnes sklíženy tradičním způsobem – mlácením dlouhých holí do větví stromů, čímž plody opadají a následně se sbírají. Tento způsob je zmíněn např. v Iz 17,6 nebo v Dt 24,20.⁹⁴ Dříve se v Palestině jednalo o daleko četnější dřevinu a olivovníky se pěstovaly na větších rozlohách, než je tomu dnes.⁹⁵

Obr. 5: *Olivovník evropský*⁹⁶

⁹² NOVOTNÝ, A. *Biblický slovník*, s. 547.

⁹³ MOLDENKE, H. N. a A. L. MOLDENKE. *Plants of the Bible*, s. 159.

⁹⁴ MUSSELMAN, L. J. *A Dictionary of Bible Plants*, s. 108.

⁹⁵ ZOHARY, M. *Plants of the Bible*, s. 56.

⁹⁶ *Wikipedie: Otevřená encyklopedie: Olivovník evropský* [online]. 2019 [citováno 05. 04. 2019]. Dostupné z: <https://cs.wikipedia.org/w/index.php?title=Olivov%C3%ADk_evropsk%C3%BD&oldid=17101994>.

6.3. Tamar

Slovo *tamar* se ve Starém Zákoně vyskytuje více než 30krát.⁹⁷ I když v Palestině i okolí rostou i jiné druhy palem, není pochyb, že slovem *tamar* je míněna palma datlovník pravý (*Phoenix dactylifera*), která je zde pěstována již 6 až 8 tisíc let.⁹⁸ Je to strom typický pro pouštní oázy.⁹⁹ Poskytuje chutné plody a náleží k nejužitečnějším palmám.¹⁰⁰ Dnes ovšem již není datlovník tak běžnou rostlinou, jak býval dříve.¹⁰¹

6.3.1. Význam v Bibli

Datlovník je uváděn jako symbol Palestiny, spolu s obilným klasem zdobíval židovské mince. Na památku dobytí a zničení Jeruzaléma v roce 70 po Kr. nechal císař Vespasián razit mince s plačící ženou sedící pod palmou.¹⁰² Dle Musselmana je datlovník ikona pouštní civilizace a jedná se o nejčastěji zmiňovanou rostlinu v Koránu.¹⁰³

Palma, jejíž listí neopadává, byla často symbolem duchovního života (Ž 92,13; Zj 7,9) a krásy (Pís 7,8). Palmové ratolesti bývaly odznakem vítězství a pokoje. Pro tyto symbolické náznaky byly palmy zpodobňovány na řezbách chrámových výzdob (1Kr 6,29.32.35, 7,36; 2Pa 3,5; Ez 40,16; 41,18) a užíváno jich bylo při náboženských slavnostech (Lv 23,40; Neh 8,15; J 12,13).¹⁰⁴ Izaiáš (9,13-14) přirovnává palmovou ratolest ke starému a vznešenému člověku. Mnohá místa v Bibli se podle palem jmenují. Např. Jericho je jmenováno jako město palem (Dt 34,3). Prorokyně Deborah sedávala pod palmou, ta byla symbolem spravedlnosti a poctivosti. Nejznámější biblickou pasáží, ve které jsou zmiňovány palmové ratolesti, je Ježíšův příjezd do Jeruzaléma, kdy ho lidé jimi vítali (J 12,13). Je také důležitou výzdobou Šalamounova chrámu (1Kr 6,29; 7,36; 2Pa 3,5) i chrámu zjevenému proroku Ezechielovi (Ez 40,16; 41,18).¹⁰⁵ Pro Židy byla palma též symbolem půvabu a jméno Tamar či Tamarah bylo oblíbeným dívčím

⁹⁷ MUSSELMAN, L. J. *A Dictionary of Bible Plants*, s. 48.

⁹⁸ JENSEN, H. A. *Plant World of the Bible*, s. 119; ZOHARY, M. *Plants of the Bible*, s. 60.

⁹⁹ ZOHARY, M. *Plants of the Bible*, s. 60.

¹⁰⁰ NOVOTNÝ, A. *Biblický slovník*, s. 586.

¹⁰¹ MOLDENKE, H. N. a A. L. MOLDENKE. *Plants of the Bible*, s. 170.

¹⁰² NOVOTNÝ, A. *Biblický slovník*, s. 586; MOLDENKE, H. N. a A. L. MOLDENKE. *Plants of the Bible*, s. 170.

¹⁰³ MUSSELMAN, L. J. *A Dictionary of Bible Plants*, s. 48.

¹⁰⁴ NOVOTNÝ, A. *Biblický slovník*, s. 586.

¹⁰⁵ MUSSELMAN, L. J. *A Dictionary of Bible Plants*, s. 48-49.

jménem a dodnes je v Palestině běžně užíváno.¹⁰⁶ Ve Starém Egyptě byly palmy symbolem nesmrtelnosti. Na Blízkém východě je palma také symbolem plodnosti.¹⁰⁷

Podivuhodně málo je v Bibli zmínek o konzumaci datlí. Lisováním zralých plodů se získává velmi chutný, hustý sirup označovaný jako datlový med. Po vykvašení datlové šťávy je získáváno datlové víno.¹⁰⁸ Med zmiňovaný v Bibli není pravděpodobně med včelí, ale právě med datlový.¹⁰⁹ Pecky jsou drceny a máčeny několik dní ve vodě a poté užívány jako krmivo pro velbloudy, krávy a ovce. Velké palmové listy jsou stále užívány k pokrývání střech i zdí.¹¹⁰ Také se z nich pletou rohože, stěny, klobouky, koše apod., z řapíků se získává pevné vlákno na provazy.¹¹¹ Datlovník má široké využití ve stavebnictví, v řemeslu i jako palivo, má kvalitní dřevo.¹¹² Je rovněž rostlinou medonosnou.¹¹³

6.3.2. Popis druhu: datlovník pravý (*Phoenix dactylifera* L.)

Datlovník pravý z čeledi arekovitých (*Arecaeae*) je vzpřímená palma dorůstající výšky 15 až 35 m, která se může dožít věku 150 let,¹¹⁴ Novotný uvádí věk až 200 let.¹¹⁵ Kmen je hnědý, lignifikovaný a nevětvený, průměr kmene se pohybuje v rozmezí 31 až 35 cm¹¹⁶ a kmen je stejně silný od země až po korunu.¹¹⁷ Koruna je tvořena 60 až 150 mohutnými listy. Barva listů bývá od světle po tmavě zelenou. Listy jsou dlouhé od 3 do 7 m a složeny ze 100 až 250 úzce kopinatých až špičatých, střechovitě prohnutých lístků dorůstajících délky od 200 do 400 mm a šířky 20 mm. Datlovník je dvoudomým druhem. U samičích typů palma v dospělosti zakládá až 25 květenství, přičemž každé květenství je složeno ze 4 až 6 tisíc květů.¹¹⁸ Kvést začíná od pátého roku, kvete na jaře a květy jsou opyleny větrem. Plody jsou zralé na konci léta.¹¹⁹ Plná plodnost nastupuje od 15. až 20. roku. Průměrně produkuje vzrostlá palma

¹⁰⁶ MOLDENKE, H. N. a A. L. MOLDENKE. *Plants of the Bible*, s. 170.

¹⁰⁷ JENSEN, H. A. *Plant World of the Bible*, s. 120.

¹⁰⁸ ONDRÁŠEK, Ivo. *Tropické ovocné druhy*. Brno: Mendelova univerzita v Brně, 2011. ISBN 978-80-7375-570-6, s. 132-133.

¹⁰⁹ CODER, K. *Trees of the Bible...*, s. 5-6; JENSEN, H. A. *Plant World of the Bible*, s. 120.

¹¹⁰ MOLDENKE, H. N. a A. L. MOLDENKE. *Plants of the Bible*, s. 170.

¹¹¹ VALÍČEK, P. *Užitkové rostliny...*, s. 183.

¹¹² ONDRÁŠEK, I. *Tropické ovocné druhy*, s. 133.

¹¹³ VALÍČEK, P. *Užitkové rostliny...*, s. 183.

¹¹⁴ ONDRÁŠEK, I. *Tropické ovocné druhy*, s. 131.

¹¹⁵ NOVOTNÝ, A. *Biblický slovník*, s. 586.

¹¹⁶ ONDRÁŠEK, I. *Tropické ovocné druhy*, s. 131.

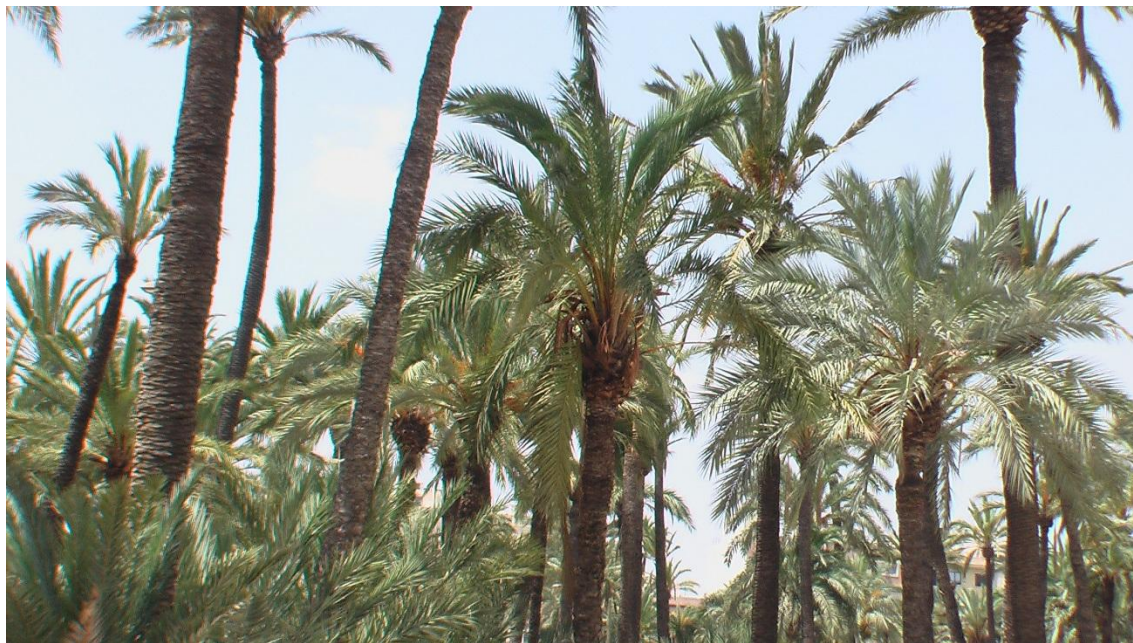
¹¹⁷ NOVOTNÝ, A. *Biblický slovník*, s. 586.

¹¹⁸ ONDRÁŠEK, I. *Tropické ovocné druhy*, s. 131-132.

¹¹⁹ ZOHARY, M. *Plants of the Bible*, s. 60.

40 až 80 kg plodů ročně. Plodem datlovníku je jednosemenná bobule nejčastěji oválného, podlouhlého nebo elipsovitého tvaru. Obvykle dosahují plody průměrné hmotnosti 60 g, délky 40 až 70 mm a šířky 20 až 30 mm. Ve zralosti jsou plody tmavě hnědé, načervenalé nebo nažloutlé s masitým, velmi chutným, nasládlým mesokarpem. Velmi tvrdé semeno podlouhlého tvaru je charakteristické výraznou, podélnou rýhou.¹²⁰

Obr. 6: *Datlovník pravý*¹²¹

---

¹²⁰ ONDRÁŠEK, I. *Tropické ovocné druhy*, s. 132-134.

¹²¹ *Wikipedia: The Free Encyclopedia: Date palm* [online]. 2019 [citováno 05. 04. 2019]. Dostupné z: <https://en.wikipedia.org/w/index.php?title=Date_palm&oldid=890940720>.

6.4. *Elon, elah*

V Bibli se s těmito výrazy můžeme setkat více jak 30krát.¹²² Dalšími možnými variantami těchto výrazů ve Starém zákoně jsou *el, elon, ilan, allah, allon, elah* nebo *alahim*.¹²³ Harris uvádí, že slovo *allon* je odvozeno od kořene slova představující sílu,¹²⁴ kdežto novější autoři považují hebrejské výrazy *allon* či *elon* za příbuzné se slovem *el*, které je překládané jako bůh.¹²⁵

Tato slova se překládají různě, jako dub (*Quercus*), řečík (*Pistacia*) nebo i jako jilm (*Ulmus*).¹²⁶ Hebrejská slova *allon* a *elon*, která jsou v Bibli častější, by měla být obecně překládaná jako dub, kdežto slovo *elah* by mělo být přeloženo jako řečík.¹²⁷ Duby a řečíky spolu však tvořily typické porosty mediteránu. Díky tomu je nesnadné určit, o který rod se v konkrétním případě jedná.¹²⁸ Dub, doubí může znamenat skutečný dub, ale také jakýkoli posvátný strom, vyznačující nějakou svatyní. Autoři Kralické bible ve shodě s rabínskou tradicí překládají někde místo dub rovina: rovina Mamre (Gn 13,18), rovina Monenim (Sd 9,37), rovina Tábor (1S 10,3).¹²⁹

Starší autoři se často přiklánějí k překladu řečík (*Pistacia*; lidově též pistácie, terebint).¹³⁰ Dnes autoři nejčastěji usuzují, že je těmito slovy míněn dub nebo obecně velký strom, případně i řečík.

Někteří komentátoři jsou si jistí tím, že dub zmíněný v Iz (2,13; 44,14) je dub taborský (*Quercus ithaburensis*), který běžně roste ve středních polohách a který byl v Bašanu pravděpodobně velmi hojný v biblických dobách. Někteří považují stromy zmíněné v Sd 6,11, Am 2,9 a Gn 18,8 za řečík palestinský (*Pistacia palaestina*), ale většina komentátorů to nepokládá za důvodné a míní, že tyto stromy jsou duby. Většina novodobých autorů předpokládá, že strom, ve kterém se zachytil Abšalom, byl také dub, a ne řečík, jak se mnozí autoři dříve domnívali.¹³¹

---

¹²² MUSSELMAN, L. J. *A Dictionary of Bible Plants*, s. 104.

¹²³ MOLDENKE, H. N. a A. L. MOLDENKE. *Plants of the Bible*, s. 195.

¹²⁴ HARRIS, T. M. *The Natural History...*, s. 280.

¹²⁵ Např. ZOHARY, M. *Plants of the Bible*, s. 108; JENSEN, H. A. *Plant World of the Bible*, s. 110.

¹²⁶ MUSSELMAN, L. J. *A Dictionary of Bible Plants*, s. 104.

¹²⁷ ZOHARY, M. *Plants of the Bible*, s. 108.

¹²⁸ MUSSELMAN, L. J. *A Dictionary of Bible Plants*, s. 114.

¹²⁹ NOVOTNÝ, A. *Biblický slovník*, s. 131.

¹³⁰ Např. HARRIS, T. M. *The Natural History...*, s. 280.

¹³¹ MOLDENKE, H. N. a A. L. MOLDENKE. *Plants of the Bible*, s. 195.

Dle Musselmana pro určení toho, zda šlo o dub či řečík, může být vodítkem znalost místních přírodních podmínek a původních porostů dřevin, což uvádí na příkladu bašanských dubů. Historicky byl bašanský kraj známý svými rozsáhlými dubovými lesy. Řečíky, např. řečík atlantický (*Pistacia atlantica*), se zde také vyskytovaly, ale ne tak hojně jako duby, zvláště dub palestinský (*Quercus calliprinos*), který snáší sušší stanoviště. Vyskytoval se zde také hojně dub hálkový (*Quercus infectoria*), jehož, stejně jako dubu palestinského, jsou zde dnes již jen pozůstatky. Z původních dubových porostů dnes již mnoho nezbylo, ale staré soliterní velké duby nebo jejich hloučky lze dnes najít na mnoha místech, což podporuje domněnku, že současné makchie vznikly právě z původních dubových lesů. Tato domněnka může být podpořena i tím, že nynější zachovalé duby se vyskytují na rozličných stanovištích.¹³²

6.4.1. Význam v Bibli

Duby symbolizují sílu a dlouhověkost, pýchu a vznešenost.¹³³ Ve všech náboženstvích a mytologiích severní polokoule je dub symbolem síly a pevnosti.¹³⁴ Několik míst v Bibli je pojmenováno podle těchto stromů, jako např. Mamreův dub, kde žil Abrahám (Gn 13,18).¹³⁵ Duby či dubové háje byly spojovány s uctíváním, s oběťmi a s dalšími rituály a náboženskými zvyky.¹³⁶ Je tedy samozřejmé, že se anděl Hospodinův posadil pod dubem (Sd 6,11) a že Jozue pod dubem, který byl u svatyně Hospodinovy, postavil kámen (Joz 24,25n).¹³⁷ Byla to místa pohřbívání významných osob, jako např. hrob Rebečiny chůvy Debory.¹³⁸ Mnoho odkazů ve Starém zákoně poukazuje na posvátné háje obvykle spojené s uctíváním Bála či jiných pohanských bohů (Ex 34,13; Dt 16,21; Sd 3,7; 1Kr 14,23 a 18,19; 2Kr 17,16 atd.), dle mnohých badatelů by se mělo jednat právě o dubové háje.¹³⁹

Duby z bašanského kraje byly dobře známé v biblických dobách. Byly to impozantní stromy přirovnávané k libanonským cedrům v Iz 2,12-13. Rozloha bašanských lesů je zmíněna v Za 11,2, kde je zmínka o neprostupném hvozdu. Tak jako jiné velké stromy jsou duby uváděny pro jejich stín 1Kr 13,14. Užití dubového dřeva

---

¹³² MUSSELMAN, L. J. *A Dictionary of Bible Plants*, s. 104.

¹³³ ZOHARY, M. *Plants of the Bible*, s. 108.

¹³⁴ MOLDENKE, H. N. a A. L. MOLDENKE. *Plants of the Bible*, s. 198.

¹³⁵ MUSSELMAN, L. J. *A Dictionary of Bible Plants*, s. 104.

¹³⁶ ZOHARY, M. *Plants of the Bible*, s. 108.

¹³⁷ NOVOTNÝ, A. *Biblický slovník*, s. 141.

¹³⁸ MUSSELMAN, L. J. *A Dictionary of Bible Plants*, s. 104.

¹³⁹ MOLDENKE, H. N. a A. L. MOLDENKE. *Plants of the Bible*, s. 198.

v antickém světě je dobře dokumentované. Velké stromy poskytují výborné dřevo na stavbu.¹⁴⁰ Z dubového dřeva se vyrábělo různé náčiní,¹⁴¹ bylo také upřednostňováno i pro výrobu vesel (Ez 27,6).¹⁴² Užití jako krmivo či pro výrobu uhlí není v Bibli zmíněno, ale tradičně se těmto účelům duby využívaly.

6.4.2. Popis jednotlivých dřevin

Výrazy *elon*, *elah* mohou znamenat dřeviny rodu dub, který náleží do čeledi bukovité (*Fagaceae*). Blízký východ je domovinou několika druhů dubů, které jsou dlouhověké a dosahují značných dimenzí. Stromovitého vzrůstu zde dosahují zvláště dub palestinský (*Quercus calliprinos*) a dub taborský (*Quercus macrolepis*). Někteří autoři jako další dub uvádí dub cesmínovitý (*Quercus ilex*),¹⁴³ tento se ovšem na území Palestiny nevyskytuje.¹⁴⁴ Další hojný druh, dub kermesový (*Quercus coccifera*), je keř dorůstající obvykle výšek 2 až 4 m.¹⁴⁵ Výjimečně ovšem může dosáhnout úctyhodného stáří i rozměrů. Dle tradice je nejstarším takovým dubem Abrahamův dub u Hebronu. Dub hálkový (*Quercus infectoria*) také roste spíše v keřové formě.

6.4.2.1. Dub taborský (*Quercus ithaburensis* Decne.)

Jedním ze stromovitých druhů dubu rostoucích na území Palestiny je dub taborský. Dalšími běžnými vědeckými synonymy je *Quercus macrolepis* či *Quercus aegilops*. Dub taborský je majestátný opadavý strom dosahující výšky až 25 m,¹⁴⁶ běžně však 5 až 17 m. Dosahuje věku 300 až 500 let, listy jsou podlouhlé a chlupaté se zubatými okraji, kdy jednotlivé zuby jsou zakončeny hrotem. Někdy neopadávají dlouho do zimy nebo neopadají vůbec, zvláště při mírných zimách. Roste na rozličných stanovištích a je hlavní dřevinou mnoha dřevinných vegetací. Vyskytuje se v Sýrii a v severní Palestině ve středních polohách a vytváří husté porosty. Jeho žaludy jsou obzvláště velké a jsou užívány k jídlu.¹⁴⁷ Sušené dřevnaté, 2 až 4 cm široké číšky kryté

---

¹⁴⁰ MUSSELMAN, L. J. *A Dictionary of Bible Plants*, s. 105.

¹⁴¹ ZOHARY, M. *Plants of the Bible*, s. 109.

¹⁴² MUSSELMAN, L. J. *A Dictionary of Bible Plants*, s. 105; ZOHARY, M. *Plants of the Bible*, s. 109

¹⁴³ MOLDENKE, H. N. a A. L. MOLDENKE. *Plants of the Bible*, s. 194; ZOHARY, M. *Plants of the Bible*, s. 108.

¹⁴⁴ WAZEN, Nadine a Bruno FADY. *Geographic Distribution of 24 Major Tree Species in the Mediterranean and Their Genetic Resources* [online]. 2015 [citováno 12. 03. 2019]. ISBN 978-92-5-109469-3. Dostupné z: <<http://www.fao.org/3/a-16338e.pdf>>.

¹⁴⁵ JENSEN, H. A. *Plant World of the Bible*, s. 110.

¹⁴⁶ ZOHARY, M. *Plants of the Bible*, s. 108.

¹⁴⁷ MOLDENKE, H. N. a A. L. MOLDENKE. *Plants of the Bible*, s. 197.

hrubými, odstálými, šedými šupinami se sbírají a prodávají jako „valonky“, které obsahují 29 až 33 % tříslovin.¹⁴⁸

Obr. 7: *Dub taborský*¹⁴⁹

6.4.2.2. Dub palestinský (*Quercus calliprinos* Webb)

Dalším druhem dorůstajícím rozměrů stromu je dub palestinský, který bývá také uváděn jako *Quercus coccifera* subsp. *calliprinos*. Dub palestinský dosahuje výšky 5 až 18 m a průměru kmene 1 m. Je to stálezelený strom se zubatě-pichlavými listy dlouhými 3 až 5 cm. Žaludy jsou dlouhé 3 až 4 cm a 2 až 3 cm široké s číškou s hustými podlouhlými šupinami. Dub palestinský je blíže příbuzný s dubem kermesovým, který se od něj liší především jiným habitem a velikostí.¹⁵⁰

¹⁴⁸ VALÍČEK, P. *Užitkové rostliny...*, s. 378.

¹⁴⁹ Wikipedia: *The Free Encyclopedia: Quercus ithaburensis* [online]. 2019 [citováno 05. 04. 2019]. Dostupné z: <https://en.wikipedia.org/w/index.php?title=Quercus_ithaburensis&oldid=885357975>.

¹⁵⁰ Wikipedia: *The Free Encyclopedia: Quercus calliprinos*, [online]. 2019 [citováno 04. 04. 2019]. Dostupné z: <https://en.wikipedia.org/w/index.php?title=Quercus_calliprinos&oldid=885357971>.

6.4.2.3. Rod řečík (*Pistacia*)

Dalším možným překladem hebrejských výrazů *elon*, *elah* je řečík. Tento rod z čeledi ledvinovnickovitých (*Anacardiaceae*) je hojně zastoupený ve středomořské vegetaci. Jedná se o stromy i keře. Je to rod, který spolu s duby tvořil typické porosty mediteránu. Nicméně řečík je schopný přežít v drsnějších podmínkách než dub, proto je možné jej nalézt na více místech, a to i ve velmi suchých společenstvech.¹⁵¹ Dřevo řečíku je tvrdé a vláknité. Květy jsou nepatrné, zelené¹⁵² a jsou atraktivní pro včely.¹⁵³ Řečíky produkují průhlednou mizu, která má široké využití.¹⁵⁴ Např. řečík lentišek produkuje látku zvanou masticha, což je významná součást léčiv a kadidla.¹⁵⁵

Z druhů běžně se vyskytujících na území Palestiny dosahují dimenzí stromů řečík palestinský (*Pistacia palaestina*), řečík pistáciový (*Pistacia vera* L.) a řečík atlantický (*Pistacia atlantica* Desf.). Další běžný řečík lentišek (*Pistacia lentiscus*) roste v keřové formě – dorůstá do výšky 1 až 3 m.¹⁵⁶ Další druhy řečíku *Pistacia eurycarpa* a *Pistacia khinjuk* se vyskytují jen zřídka. *Pistacia khinjuk* se vyskytuje v sušších regionech, *Pistacia eurycarpa* roste na východě území.¹⁵⁷

6.4.2.3.1. Řečík atlantický (*Pistacia atlantica* Desf.)

Nejčtenějším druhem řečíku v Palestině, který může dosahovat značných dimenzí, je řečík atlantický.¹⁵⁸ Je to opadavý dvoudomý stromek vysoký až 7 m, který má hustou korunu. Listy jsou střídavé, lichozpeřené, shora tmavozelené, na spodní straně světlejší. Květenství je latnaté, plody jsou jednosemenné, poněkud nesouměrné kulovité peckovice dlouhé 5 až 8 mm,¹⁵⁹ semena jsou jedlá, místy je jejich konzumace oblíbená.¹⁶⁰ Dřevo je bílé, pevné a je užíváno ke stavbám, k produkci dřevěného uhlí a k výrobě malých nástrojů, např. lžic.¹⁶¹

¹⁵¹ MUSSELMAN, L. J. *A Dictionary of Bible Plants*, s. 114.

¹⁵² ZOHARY, M. *Plants of the Bible*, s. 111.

¹⁵³ VALÍČEK, P. *Užitkové rostliny...*, s. 378.

¹⁵⁴ MUSSELMAN, L. J. *A Dictionary of Bible Plants*, s. 116.

¹⁵⁵ *Tamtéž*, s. 90-91.

¹⁵⁶ MOLDENKE, H. N. a A. L. MOLDENKE. *Plants of the Bible*, s. 177.

¹⁵⁷ MUSSELMAN, L. J. *A Dictionary of Bible Plants*, s. 116.

¹⁵⁸ *Tamtéž*, s. 115.

¹⁵⁹ BOTANY.cz - *Zajímavosti ze světa rostlin: PISTACIA ATLANTICA Desf. – řečík/pistácia*, [online]. 2011 [citováno 04. 04. 2019]. Dostupné z: <<https://botany.cz/cs/pistacia-atlantica/>>.

¹⁶⁰ VALÍČEK, P. *Užitkové rostliny...*, s. 184.

¹⁶¹ MUSSELMAN, L. J. *A Dictionary of Bible Plants*, s. 115.

6.4.2.3.2. Řečík pistáciový (*Pistacia vera* L.)

Dalším druhem dorůstajícím stromovitých dimenzí je řečík pistáciový. Jedná se o dvoudomý opadavý strom nebo statný keř 5 až 7 (10) m vysoký, s košatou korunou. Listy má střídavé, lichozpeřené, 10 až 20 cm dlouhé. Květy jsou jednopohlavné, drobné, bezkorunné, zelenavé a rostou v hroznech. Plody tohoto řečíku jsou jednosemenné elipsoidní peckovice 1,5 až 2,5 cm dlouhé, s kožovitou pukající skořápkou, semeno je zelené, kryté skořicově hnědým osemením. Tento strom, který se běžně vyskytuje v křovitých společenstvích,¹⁶² poskytuje kvalitní dřevo¹⁶³ a osidluje skalnatá místa v Libanonu a Palestině.¹⁶⁴

6.4.2.3.3. Řečík palestinský (*Pistacia palaestina* Boiss.)

Řečík palestinský, který bývá označován i latinským jménem *Pistacia terebintus* subs. *palaestina*, je 4 až 8 m vysoký opadavý strom. Roste na stanovištích, která jsou příliš suchá a teplá pro dub.¹⁶⁵ Je to druh typický pro středomořské, keřové formace,¹⁶⁶ kde se vyskytuje společně s řečíkem atlantickým.¹⁶⁷

Obr. 8: Řečík palestinský¹⁶⁸

¹⁶² ZOHARY, M. *Plants of the Bible*, s. 65.

¹⁶³ PAVLIŠ, J., P. JELÍNEK a J. KOBLÍŽEK. *Užitkové rostliny...*, s. 26.

¹⁶⁴ MOLDENKE, H. N. a A. L. MOLDENKE. *Plants of the Bible*, s. 179.

¹⁶⁵ *Tamtéž*, s. 178.

¹⁶⁶ VALÍČEK, P. *Užitkové rostliny...*, s. 374.

¹⁶⁷ ZOHARY, M. *Plants of the Bible*, s. 110.

¹⁶⁸ Wikipedia: *The Free Encyclopedia: Pistacia palaestina* [online]. 2018 [citováno 05. 04. 2019]. Dostupné z: <https://en.wikipedia.org/w/index.php?title=Pistacia_palaestina&oldid=873477728>.

6.5. Šittah

V Bibli se hebrejský výraz *šittah* objevuje více jak 30krát.¹⁶⁹ Není mnoho pochyb o identifikaci rostlin nazývaných tímto výrazem, jedná se o rod akácie (*Acacia*).¹⁷⁰ Důkazem, že skutečně jde o tento rod, může být i arabské slovo *sunt*, které je ekvivalentem pro hebrejské *šittah*. Slovo *sunt* označuje několik druhů akácií rostoucích v Egyptě, Arábii a v jižním Izraeli.¹⁷¹

Nejvíce zmínek o akácii, resp. o akáciovém dřevě, je v Písmě v souvislosti se stavbou Archy úmluvy a Stanu setkávání. Mnozí autoři se zabývají tím, z kterého druhu akácie mohlo být použito dřevo pro tyto účely.

Moldenke udává jako nejpravděpodobnější druh akácii pokroucenou (*Acacia tortilis*). Je to největší stromovitý druh na Arabské poušti a Sinajském poloostrově, dosahuje zde výšky 6 až 8 m, a tudíž by se jednalo o nejsnáze dostupné dřevo. Jako další možný druh uvádí akácii egyptskou (*Acacia seyal*), která je dle něj v některých částech Sinajského poloostrova poměrně běžná. Dalším druhem by mohla být i akácie arabská (*Acacia nilotica*).¹⁷² Dle Musselmana by k výrobě posvátných předmětů nejlépe posloužilo dřevo z akácie arabské či z akácie bělavé (*Faidherbia albida*), a to díky jejich vzrůstu, dodává však, že ani jeden tento druh se na Sinajském poloostrově nevyskytuje. Dle něj je tedy nejpravděpodobnějším zdrojem dřeva také druh akácie pokroucená.¹⁷³ S tím souhlasí i Zohary, který poukazuje na malou použitelnost k popsaným účelům dalších druhů akácií vyskytujících se na Sinajském poloostrově.¹⁷⁴ Slovo *šittah* či *šittim* se objevuje také v názvech biblických míst (Nu 25,1; Joz 2,1; Sd 7,22; Mi 6,5; Jl 4,18), jednalo se pravděpodobně o místa, v jejichž okolí se akácie hojně vyskytovaly.¹⁷⁵

---

¹⁶⁹ MUSSELMAN, L. J. *A Dictionary of Bible Plants*, s. 15.

¹⁷⁰ MOLDENKE, H. N. a A. L. MOLDENKE. *Plants of the Bible*, s. 24.

¹⁷¹ ZOHARY, M. *Plants of the Bible*, s. 116.

¹⁷² MOLDENKE, H. N. a A. L. MOLDENKE. *Plants of the Bible*, s. 25.

¹⁷³ MUSSELMAN, L. J. *A Dictionary of Bible Plants*, s. 16.

¹⁷⁴ ZOHARY, M. *Plants of the Bible*, s. 116.

¹⁷⁵ JENSEN, H. A. *Plant World of the Bible*, s. 16.

6.5.1. Popis jednotlivých dřevin

Akácie je rod rostlin z čeledi bobovité (*Fabaceae*). Jsou to obvykle trnité dřeviny (stromy i keře) s dvakrát zpeřenými listy. Trny vznikají přeměnou palistů.¹⁷⁶ Drobné květy, které jsou nahloučené ve strboulech, jsou bílé nebo žluté a voňavé. Typická je pro většinu druhů deštníkovitá koruna.¹⁷⁷ Dřevo akácií bývá velmi pevné, tvrdé a odolné vůči vodě i termitům.¹⁷⁸ Akácie rostou v tropech a subtropích téměř celého světa v počtu asi 1200 druhů. Jsou jedinečnými a často i jedinými stromy v pouštní krajině.¹⁷⁹ Trny a bodliny je chrání před spásáním zvěří. Aby strom zadržel vodu, je schopen rychle shodit malé lístky, čímž zmenší plochu odparu.¹⁸⁰

Akácie jsou důležitým zdrojem pastvy pro včely. Plody jsou konzumovány velbloudy a dalšími hospodářskými zvířaty.¹⁸¹ Z mízy některých druhů akácií (např. egyptská či arabská) se vyrábí látka zvaná arabská guma. Tato látka byla známa již ve starém Řecku¹⁸² a měla široké využití, např. v lékařství či jako pojídlo ve vykuřovadlech. Nezralé lusky některých akácií bývaly používány k barvení látek.¹⁸³

V Palestině se vyskytuje více druhů akácií. Za stromovité druhy bychom mohli označit akácii pokroucenou (*Acacia tortilis*), akácii arabskou (*Acacia nilotica*), akácii egyptskou (*Acacia seyal*) a akácii bělavou (*Faidherbia albida*). Kdežto například druh *Acacia laeta* roste spíše v keřovité formě.

6.5.1.1. Akácie pokroucená (*Acacia tortilis* Hayne)

Jedním z druhů, který může hebrejský výraz *šittah* označovat, je akácie pokroucená. U této akácie se můžeme setkat s vědeckým synonymem *Acacia raddiana*, příp. *Acacia tortilis* subs. *raddiana*. Jedná se o strom 4 až 21 m vysoký, s plochou, deštníkovitou, nepravidelnou korunou. Listy jsou střídavé, dvakrát sudozpeřené, palisty jsou přeměněny v trny, některé jsou zahnuté, do 0,5 cm dlouhé, jiné jsou přímé, tenké,

¹⁷⁶ *Wikipedie: Otevřená encyklopedie: Akácie* [online]. 2019 [citováno 04. 04. 2019]. Dostupné z: <<https://cs.wikipedia.org/w/index.php?title=Ak%C3%A1cie&oldid=16922123>>.

¹⁷⁷ VALÍČEK, P. *Užitkové rostliny...*, s. 357.

¹⁷⁸ UNČOVSKÝ, Štěpán, Miroslav BRUMOVSKÝ a Luboš ÚRADNÍČEK. *Lesní hospodářství v tropech a subtropích - vybrané dřeviny*. Brno: Vysoká škola zemědělská, 1990, s. 71.

¹⁷⁹ MUSSELMAN, L. J. *A Dictionary of Bible Plants*, s. 15.

¹⁸⁰ *Wikipedie: Otevřená encyklopedie: Akácie* [online]. 2019 [citováno 04. 04. 2019]. Dostupné z: <<https://cs.wikipedia.org/w/index.php?title=Ak%C3%A1cie&oldid=16922123>>.

¹⁸¹ MUSSELMAN, L. J. *A Dictionary of Bible Plants*, s. 15.

¹⁸² JENSEN, H. A. *Plant World of the Bible*, s. 17.

¹⁸³ *Wikipedie: Otevřená encyklopedie: Arabská guma* [online]. 2017 [citováno 26. 03. 2019]. Dostupné z: <https://cs.wikipedia.org/w/index.php?title=Arabsk%C3%A1_guma&oldid=15406324>.

až 10 cm dlouhé. Květy jsou bělavé a tvoří kulovité strbouly. Plody jsou většinou nepukavé nebo se otvírají velmi pomalu (mají tedy nejčastěji charakter struků), obvykle spirálovitě zatočené, méně často přímé, mezi semeny zaškrcované, lysé nebo až plstnatě chlupaté.¹⁸⁴ Guma získávaná z tohoto druhu má léčivé účinky, užívala se k léčbě očí, plic a k hojení ran. Jedná se o vynikající včelařskou rostlinu, je zdrojem dobrého medu.¹⁸⁵ Dřevo této akácie je hnědo-oranžově zbarvené.¹⁸⁶

Obr. 9: Akácie pokroucená¹⁸⁷

6.5.1.2. Akácie arabská (*Acacia nilotica* Del.)

Dalším možným druhem je akácie arabská. Jedná se o středně velký strom vysoký až 20 m, který v extrémních podmínkách roste pouze jako keř. Má typickou deštníkovitou korunu, kvete sladce vonícími hrozny jasně žlutých, kulovitých květů. Listy má 2krát sudozpeřené, na bázi listů vyrůstá pár bílých trnů. Černé nebo hnědé

---

¹⁸⁴ BOTANY.cz - Zajímavosti ze světa rostlin: ACACIA TORTILIS (Forssk.) Hayne – kapinice/akácia, [online]. 2015 [citováno 13. 03. 2019]. Dostupné z: <<https://botany.cz/cs/acacia-tortilis/>>.

¹⁸⁵ VALÍČEK, P. *Užitkové rostliny...*, s. 357.

¹⁸⁶ MOLDENKE, H. N. a A. L. MOLDENKE. *Plants of the Bible*, s. 24.

¹⁸⁷ Wikipedia: *The Free Encyclopedia: Vachellia tortilis* [online]. 2019 [citováno 05. 04. 2019]. Dostupné z: <https://en.wikipedia.org/w/index.php?title=Vachellia_tortilis&oldid=887363476>.

lusky jsou též vonné, bývají 15 cm dlouhé¹⁸⁸ a mezi semeny jsou silně zaškrcované.¹⁸⁹ Strom i dobře největšího horka poskytuje stín.¹⁹⁰

6.5.1.3. Akácie egyptská (*Acacia seyal* Del.)

Dalším druhem akácie, který může růst ve stromovité formě, je akácie egyptská. Jedná se o keř nebo nízký strom, dosahující výšky maximálně 12 m, který má typickou deštníkovitou korunu. Na nodech výhonů má po dvou ostrých trnech, listy jsou zpeřené. Květenství jsou hroznovitá a květy mají žlutou barvu. Semena jsou ukryta v zaškrcovaných luscích, kůra je silná, šupinatá, zelenožluté až červenohnědé barvy. Růst akácie egyptské není příliš rychlý, dřevo má ovšem velmi kvalitní, tvrdé, které se používá již po tisíciletí. Například ve starém Egyptě se z něj vyráběly sarkofágy.¹⁹¹

6.5.1.4. Akácie bělavá (*Faidherbia albida* A. Chev.)

Posledním druhem akácie vyskytujícím se na území Palestiny, který může růst jako strom, je akácie bělavá. Tato akácie bývá též uváděna latinským jménem *Acacia albida*. Jedná se o strom dosahující výšky až 30 m s široce rozkladitou korunou. Borka je šedohnědá, jemně rozpukaná, letorosty jsou párově trnité, listy střídavě postavené a květenství jsou štětkovitá. Plodem je hnědý lusk dlouhý do 15 cm. Dřevo této akácie je bělavé, těžké, tvrdé, méně odolné. S akácií bělavou se můžeme setkat v zaplavovaných oblastech a na březích řek.¹⁹²

---

¹⁸⁸ UNČOVSKÝ, Š., M. BRUMOVSKÝ a L. ÚRADNÍČEK. Lesní hospodářství..., s. 71.

¹⁸⁹ VALÍČEK, P. *Užitkové rostliny...*, s. 357.

¹⁹⁰ UNČOVSKÝ, Š., M. BRUMOVSKÝ a L. ÚRADNÍČEK. Lesní hospodářství..., s. 71.

¹⁹¹ UNČOVSKÝ, Š., M. BRUMOVSKÝ a L. ÚRADNÍČEK. Lesní hospodářství..., s. 73.

¹⁹² ČERMÁK, Zdeněk. *Dřeviny tropických sezónních lesů a savan Zambie*. Brno: Mendelova univerzita v Brně, 2014, s. 26.

6.6. Beroš

Tento výraz se v Bibli vyskytuje více jak 20krát.¹⁹³ Zohary udává jeho četnost více jak 30krát.¹⁹⁴ Hebrejské slovo *beroš* se v jednotlivých překladech Písma přeloženo různě a mezi biblickými badateli nepanuje shoda v tom, o kterou dřevinu se jedná. Někteří jej považují za cypřiš¹⁹⁵, jiní za borovici či jedli, další se kloní k tomu, že se jedná o více druhů dřevin.¹⁹⁶ V septuagintě je slovo *beroš* přeloženo jako borovice, cypřiš nebo jalovec¹⁹⁷, ve vulgátě jako jedle či jedloví.¹⁹⁸

Dle Musselmana pro cypřiš svědčí vícero důvodů. Cedr a cypřiš se historicky nacházely ve stejném regionu, ale v rozdílných nadmořských výškách. Cypřiš roste v nižších výškách než cedr a v dnešní době jsou přirozená stanoviště cypřiše velmi vzácná. Tato zonace údajně vychází najevo z biblických veršů 2Kr 19,23 a Iz 37,24, kde cedr i cypřiš rostou na Libanonu. Na mnoha místech v Písmu je slovo *erez* (cedr) a *beroš* pospolu, *beroš* by tedy dle Sullejmana měl být cypřiš. Dále uvádí, že by se nemělo jednat o jedli cilicijskou (*Abies cilicica*), která by se na Libanonu neměla vyskytovat.¹⁹⁹ Zde se ovšem mýlí, neboť se tato na Libanonu nachází.²⁰⁰

Moldenke uvádí, že nejvíce komentátorů překládá slovo *beroš* jako borovici halepskou (*Pinus halepensis*) a že jako jedle je slovo *beroš* často překládáno ve spojitosti s cedrem libanonským. Dále uvádí, že někteří autoři předpokládají, že by toto slovo mohlo zahrnovat jehličnaté stromy obecně, a tudíž bychom pod něj mohli zařadit další druhy jako je borovice pinie (*Pinus pinea*), borovice kalábrijská (*Pinus brutia*).²⁰¹

Zohary míní, že slovo *beroš* odkazuje obecně na cypřiš vždyzelený (*Cupressus sempervirens*). Krom cypřiše považuje Zohary tam, kde je slovo *beroš* spojeno se slovem Libanon nebo *erez*, za jedli cilicijskou (*Abies cilicica*), s čímž souhlasí i Jensen.²⁰² Tato jedle roste na Libanonu spolu s cedrem a vytváří tak smíšené porosty,

¹⁹³ MUSSELMAN, L. J. *A Dictionary of Bible Plants*, s. 46.

¹⁹⁴ ZOHARY, M. *Plants of the Bible*, s. 106.

¹⁹⁵ např. MUSSELMAN, L. J. *A Dictionary of Bible Plants*, s. 46.

¹⁹⁶ např. ZOHARY, M. *Plants of the Bible*, s. 106.

¹⁹⁷ MOLDENKE, H. N. a A. L. MOLDENKE. *Plants of the Bible*, s. 176.

¹⁹⁸ HARRIS, T. M. *The Natural History...*, s. 121.

¹⁹⁹ MUSSELMAN, L. J. *A Dictionary of Bible Plants*, s. 46.

²⁰⁰ *Wikipedie: Otevřená encyklopedie: Jedle cilicijská* [online]. 2019 [citováno 13. 03. 2019]. Dostupné z: <https://cs.wikipedia.org/w/index.php?title=Jedle_cilicijská&oldid=16985520>.

²⁰¹ MOLDENKE, H. N. a A. L. MOLDENKE. *Plants of the Bible*, s. 176.

²⁰² JENSEN, H. A. *Plant World of the Bible*, s. 55.

jejichž pozůstatky jsou zde dodnes k nalezení. Nepřímým důkazem toho, že slovo *beroš* odkazuje na jedli cilicijskou je dle Zoharyho to, že akkadské slovo *burasu* také označuje jedli. Trámy z *burasu* (jedle) a *arinu* (cedr) byly dováženy z Amanských hor asyrským králem Salmanassarem v 9. století př. Kr. Cedr i jedle se tam dodnes vyskytují, zatímco cypřiš zde nikdy nerostl. Navíc cypřiš patrně nikdy nebyl z Libanonu dovážen, neboť cypřišového dřeva byl pro stavební účely v zemi dostatek.²⁰³

Dalším druhem, který Zohary zmiňuje ve spojitosti se slovem *beroš* je jalovec ztepilý (*Juniperus excelsa*), jedná se o další neopadavý strom rostoucí na Libanonu, velmi podobný cedru, který roste na stejných stanovištích. Lidé žijící na Libanonu jej nazývají *brotha*, toto jméno je jistě identické se slovem *berothim* užitým v knize Písni.²⁰⁴ Jako cypřišové dřevo je často také překládáno slovo *gofer*, užitý v Bibli ve spojitosti se stavbou Noemovy archy (Gn 6,14). Tento překlad je však nejistý.²⁰⁵

6.6.1. Význam v Bibli

Dřevo ze stromu *beroš* (cypřiš) bylo užito pro stavbu Šalamounova chrámu (1Kr 5; 6), pro tento účel bylo získáno od tyrského krále Chírama. Bylo zde užito jako obložení a na výrobu podlah. Dveře Šalamounova chrámu byly také vyrobeny z cypřišového dřeva, toto užití bylo na Blízkém východě běžné. Užití cypřišového dřeva pro stavbu lodí je zmíněno v Ez 27,5, v Na 2,4 jsou uvedena ratiště vyrobená z tohoto dřeva.²⁰⁶ Cypřiš je zmíněn při popisu krásy Libanonu (Iz 60,13). Moldenke i Jensen uvádějí jeho využití i pro výrobu hudebních nástrojů, zvláště harf a louten (2S 6,5).²⁰⁷

6.6.2. Popis jednotlivých druhů

Popsány zde budou cypřiš vždyzelený a jedle cilicijská. Dalšími dřevinami, na které může hebrejský výraz *beroš* odkazovat, jsou borovice halepská (*Pinus halepensis* Mill.) a jalovec (*Juniperus*). Tyto dřeviny byly popsány již v kapitole věnované výrazu *erez* (viz strany 22 až 24).

---

²⁰³ ZOHARY, M. *Plants of the Bible*, s. 106.

²⁰⁴ *Tamtéž*.

²⁰⁵ JENSEN, H. A. *Plant World of the Bible*, s. 55.

²⁰⁶ MUSSELMAN, L. J. *A Dictionary of Bible Plants*, s. 46-47.

²⁰⁷ MOLDENKE, H. N. a A. L. MOLDENKE. *Plants of the Bible*, s. 176; JENSEN, H. A. *Plant World of the Bible*, s. 56.

6.6.2.1. Cypřiš vždyzelený (*Cupressus sempervirens* L.)

Jednou z možností, kterou může hebrejský výraz *beroš* znamenat, je cypřiš vždyzelený z čeledi cypřišovitě (*cupressaceae*). Jedná se o vždyzelený strom dorůstající výšky 25 až 30 m, tloušťky kmene 80 cm (někdy až 1 m),²⁰⁸ většinou s úzce sloupovitou až pyramidální korunou (var. *pyramidalis*) nebo široce rozloženou korunou (var. *horizontalis*). Kůra tohoto druhu je dlouho hladká, šedá, ve vyšším věku je rozbrázděná. Větvičky jsou čtyřhranné, listy jsou šupinovité, přitisklé, křížmostojné, tupé, mají tmavě zelenou barvu a rýhu na vnější straně. Cypřiš vždyzelený má nápadné plody, a to zdřevnatělé šištice, které jsou okrouhlé, 2 až 3 cm velké, složené z 8 až 14 plodních šupin a které vytrvávají několik let na stromě. Semena jsou vejčitého tvaru, světle hnědá a úzce křídlatá. Tento druh roste na sušších až vysýchavých stanovištích²⁰⁹ a má silně aromatické dřevo, které je pevné, tvrdé a odolné vůči houbám i termitům a vyznačuje se žlutočervenou barvou.²¹⁰

Cypřiš se vyskytuje zřídka v Galilei a Gileadu, častěji je k nalezení na Edomské vrchovině a býval běžný v Judských horách, což je zřejmé z nálezů pylu a dřeva užitého pro stavbu budov a výrobu nábytku v archeologických vykopávkách.²¹¹ Patří k typickému obrazu středomořské krajiny.²¹² Cypřiš byl často vysazován a již od dob Římské říše byli vybíráni jedinci s úzkou korunou, kteří dosahují výšek srovnatelných s libanonským cedrem.²¹³

---

²⁰⁸ JENSEN, H. A. *Plant World of the Bible*, s. 55.

²⁰⁹ UNČOVSKÝ, Š., M. BRUMOVSKÝ a L. ÚRADNÍČEK. *Lesní hospodářství...*, s. 48-49.

²¹⁰ JENSEN, H. A. *Plant World of the Bible*, s. 55.

²¹¹ ZOHARY, M. *Plants of the Bible*, s. 106.

²¹² VALÍČEK, P. *Užitkové rostliny...*, s. 415.

²¹³ MUSSELMAN, L. J. *A Dictionary of Bible Plants*, s. 46.

Obr. 11: *Cypřiš vždyzelený*²¹⁴

---

²¹⁴ *Wikipedie: Otevřená encyklopedie: Cupressus sempervirens* [online]. 2019 [citováno 05. 04. 2019]. Dostupné z: <https://en.wikipedia.org/w/index.php?title=Cupressus_sempervirens&oldid=889734146>.

6.6.2.2. Jedle cilicijská (*Abies cilicica* Carr.)

Další možností je jedle cilicijská z čeledi borovicovitých (*Pinaceae*). Jedná se o strom vysoký 25 až 35 m, s úzce kuželovitou korunou a přímo vzhůru směřujícími větvemi. Kmen této jedle je rovný a může dorůst až do průměru 210 cm. Má popelavě šedou borku, která je zprvu hladká, později je hluboce rozpraskaná. Jehlice směřují nahoru a jsou 2 až 4 cm dlouhé, na konci povětšinou tupé až vykrojené, na líci jsou zbarveny tmavozeleně a na rubu mají výrazné podélné bílé pruhy. Samčí šištice jsou krátké, samičí šištice jsou přímé, válcovité, ve zralosti obvykle bývají 15 až 30 cm (někdy dokonce až 39 cm)²¹⁵ dlouhé.²¹⁶

Obr. 12: *Jedle cilicijská*²¹⁷

²¹⁵ MUSIL, I., J. HAMERNÍK a G. LEUGNEROVÁ. *Lesnická dendrologie 1...*, s. 79.

²¹⁶ BOTANY.cz - *Zajímavosti ze světa rostlin: ABIES CILICICA (Antoine et Kotschy) Carrière – jedle cilicijská/jedľa*, [online]. 2011 [citováno 04. 04. 2019]. Dostupné z: <<https://botany.cz/cs/abies-cilicica/>>.

²¹⁷ Wikipedia, *L'enciclopedia libera: Abies cilicica* [online]. 2019 [citováno 05. 04. 2019]. Dostupné z: <[//it.wikipedia.org/w/index.php?title=Abies_cilicica&oldid=103794458](https://it.wikipedia.org/w/index.php?title=Abies_cilicica&oldid=103794458)>.

7. Závěr

Palestina je domovem více jak 2600 druhů rostlin. V Bibli je dle novodobých badatelů zmíněno přes 200, z toho je přibližně 50 je stromovitých druhů, z čehož se u 31 druhů má jejich výskyt v Bibli za jistý. Tato práce se věnovala šesti nejčtenějším slovům odkazujících na stromy. U některých těchto slov je identifikace konkrétního druhu příp. rodu zřejmá, u jiných se badatelé rozcházejí nebo daná slova mohou znamenat více druhů i rodů. Za víceméně jednoznačné se mají slova *erez* – cedr libanonský, *tamar* – datlovník pravý, *zajit* – olivovník evropský a *šittah* – rod akácie. U slov *beroš* a *elon*, *elah* je možných významů vícero. *Beroš* může znamenat cypřiš vždyzelený, borovici halepskou, jedli cilicijskou příp. i jiné druhy. Slova *elon*, *elah* pravděpodobně odkazují na rod dub či rod řečík. Celkem bylo popsáno v této práci 17 druhů či rodů stromovitých dřevin.

Mnohé dřeviny mají v Bibli symbolický význam, např. cedr odkazuje na majestátnost, olivovník je symbolem míru apod. Další dřeviny jsou v Bibli zmiňovány v souvislosti s různými stavbami, např. rod akácie je nejčastěji zmiňován v souvislosti se stavbou Archy úmluvy a Stanu setkávání. Některé stromy jsou přímo součástí biblického děje – např. dub či řečík, do nějž se zachytil syn krále Davida Abšolom.

Pro čtenáře Bible je jistě užitečné udělat si představu o tom, jaké druhy stromů se v Bibli vyskytují, jak tyto druhy vypadají a jaké zde mají místo. Díky tomu pak může i lépe pochopit čtený úryvek či lépe proniknout do biblického děje. K tomu by tato bakalářská práce měla být nápomocna.

Na břehu toho proudu, na každém z jeho břehů, porostou všemožné druhy ovocných stromů, jejichž listoví neuvadne a jež nepřestanou nést ovoce: každý měsíc dají nové plody, neboť tato voda pochází ze svatyně. Plody budou potravou a listy lékem.

Ez 47,12

8. Anotace

Příjmení a jméno autora: Krmíček Vít

Název bakalářské práce: Stromové druhy v Bibli

Název bakalářské práce v angličtině: The Tree Species of the Bible

Jméno vedoucího diplomové práce: Mgr. Stanislav Pacner, Th.D.

Klíčová slova: strom, Bible, cedr, olivovník, datlovník, dub, akácie, cypřiš

Klíčová slova v angličtině: tree, Bible, cedar, olive, palm, oak, acacia, cypress

Anotace: Bakalářská práce se zabývá stromy v Bibli. Práce vychází z hebrejských výrazů označujících stromy a je zde uvedeno, na které druhy mohou tyto výrazy odkazovat. Součástí je i seznam těchto druhů. U nejčetnějších a nejvýznamnějších druhů (příp. rodů) je uveden bližší dendrologický popis, význam v Bibli a jejich využití. Jedná se o tyto druhy: cedr libanonský (*Cedrus libani*), olivovník evropský (*Olea europaea*), datlovník pravý (*Phoenix dactylifera*), cypřiš vždyzelený (*Cupressus sempervirens*), borovice halepská (*Pinus halepensis*) a jedle cilicijská (*Abies cilicica*); a tyto rody: dub (*Quercus*), akácie (*Acacia*), jalovec (*Juniperus*), řečík (*Pistacia*) a tamaryšek (*Tamarix*).

Anotation: The aim of this bachelor thesis was to assemble information about tree species of the Bible. There is the list of the tree species which occur in the Bible. The most important and frequent species and genera are described in detail – botanical characteristic, significance in Bible and use of these species. Namely there are described: cedar of Lebanon (*Cedrus libani*), olive (*Olea europaea*), date palm (*Phoenix dactylifera*), Mediterranean cypress (*Cupressus sempervirens*), Aleppo pine (*Pinus halepensis*) and Cilician fir (*Abies cilicica*); and genera oak (*Quercus*), acacia (*Acacia*), juniper (*Juniperus*), pistacia (*Pistacia*) and tamarisk (*Tamarix*).

9. Seznam použité literatury

BATŮŠKOVÁ, Radka. *Rostliny v Bibli*. Olomouc, 2012. Diplomová práce. Univerzita Palackého v Olomouci. Cyrilometodějská teologická fakulta.

ČERMÁK, Zdeněk. *Dřeviny tropických sezónních lesů a savan Zambie*. Brno: Mendelova univerzita v Brně, 2014.

HARRIS, Thaddeus Mason. *The Natural History of the Bible*. Boston: Wells and Lilly, 1824.

JENÍK, Jan. Stromy a stromovité formy. *Zprávy České Botanické Společnosti*, 1998, roč. 33, č. 1, s. 5-10.

JENSEN, Hans Arne. *Plant World of the Bible*. Bloomington: AuthorHouse, 2012. ISBN 9781456788353.

MOLDENKE, Harold N. a Alma L. MOLDENKE. *Plants of the Bible*. Waltham, Mass.: Chronica Botanica Co., 1952.

MUSIL, Ivan, Jan HAMERNÍK a Gabriela LEUGNEROVÁ. *Lesnická dendrologie I: jehličnaté dřeviny: přehled nahosemenných (i výtrusných) dřevin*. Praha: Česká zemědělská univerzita, 2002. ISBN 802130992x.

MUSSELMAN, Lytton John. *A Dictionary of Bible Plants*. New York: Cambridge University Press, 2012. ISBN 9780521110990.

NOVOTNÝ, Adolf. *Biblický slovník*. Praha: Kalich, 1956.

ONDŘÁŠEK, Ivo. *Tropické ovocné druhy*. Brno: Mendelova univerzita v Brně, 2011. ISBN 978-80-7375-570-6.

PAVLIŠ, Jindřich, Petr JELÍNEK a Jaroslav KOBLÍŽEK. *Užitkové rostliny tropů a subtropů*. Brno: Mendelova zemědělská a lesnická univerzita, 2002. ISBN 8071576271.

POLENO, Zdeněk. *Lesnický naučný slovník*. Praha: Agrospoj, 1995. ISBN 8070841311.

UNČOVSKÝ, Štěpán, Miroslav BRUMOVSKÝ a Luboš ÚRADNÍČEK. *Lesní hospodářství v tropech a subtropích - vybrané dřeviny*. Brno: Vysoká škola zemědělská, 1990.

ÚRADNÍČEK, Luboš. *Lesnická dendrologie I.: (Gymnospermae)*. Brno: Mendelova zemědělská a lesnická univerzita, 2003. ISBN 8071576433.

VALÍČEK, Pavel. *Užitkové rostliny tropů a subtropů*. Praha: Academia, 2002. ISBN 8020009396.

Všeobecná encyklopedie v osmi svazcích – Díl 7: ř - š. Praha: Diderot, 1999. ISBN 80-90555-9-0.

WLODARCZYK, Zofia. Review of Plant Species Cited in the Bible. *Folia Horticulturae*, 2007, roč. 19, č. 1, s. 67-85.

ZOHARY, Michael. *Plants of the Bible*. New York: Cambridge University Press, 1982. ISBN 0521249260.

Internetové zdroje:

BOTANY.cz - Zajímavosti ze světa rostlin. Dostupné z: <<https://botany.cz/>>.

CODER, Kim. *Trees of the Bible: A Cultural History* [online]. 2016 [citováno 11. 01. 2019]. Dostupné z: <<https://www.warnell.uga.edu/sites/default/files/publications/WSFNR-16-43%20Coder.pdf>>.

WAZEN, Nadine a Bruno FADY. *Geographic Distribution of 24 Major Tree Species in the Mediterranean and Their Genetic Resources* [online]. 2015 [citováno 12. 03. 2019]. ISBN 978-92-5-109469-3. Dostupné z: <<http://www.fao.org/3/a-i6338e.pdf>>.

Wikipedia, Die freie Enzyklopädie. Dostupné z: <<https://de.wikipedia.org/>>.

Wikipedia, L'enciclopedia libera. Dostupné z: <<https://it.wikipedia.org/>>.

Wikipedia: The Free Encyclopedia. Dostupné z: <<https://en.wikipedia.org/>>.

Wikipedie: Otevřená encyklopedie. Dostupné z: <<https://cs.wikipedia.org/>>.